ئایا ژیانی دانیشتوانی بریتانیا ئێستا باشترە لە ساڵانی حەفتا و هەشتاکان؟- بەشی یەکەم.. زاهیر باهیر

٢-١

سەرەتایەك :
ئەم وتارە وەڵامێکە بۆ ئەوانەی کە پێمان دەڵێن جێگرەوەیەکی دیکەی ئەم سیستەمە نییە و دەبێت کاری لەسەر بکەین، کەموکوڕییەکانی چارەسەربکەین و تەنها ڕێگایەکیش سیستەمی پەڕلەمانتارییە. بۆ ئەمەش چەند پاساوێك دەهێنرێتەوە بۆ بەراورد بە ساڵانی حەفتاکانی چەرخی ڕابوردو کە زۆربەی گرفتەکان لابەلابوونەتەوە و هەندێك پرسیش بەرەو پێشەوە چووە. نکوڵیش لەمە ناکرێت کە هەندێک لەو گرفتانە نەماون.
ئەم وتارە بە ئامار و بەڵگەی سەلمێنراوەوە ئەو ڕایانە پێچەوانە دەکاتەوە و ڕاستییەکان دەخاتە ڕوو. گەر دەتەوێت هەندێك زانیاری بەنرخت هەبێت لەسەر ژیان لە بریتانیا لە سای گەشەکردنی زیاتری سەرمایەداریی، ڕەنگە خوێندنەوەی ئەم وتارە سوودمەندت بکات.
....
ئەگەر پێشکەوتنی سەرمایەداریی باشبوونی بارودۆخی هەزاران و چەوساوەکان بوایە، ڕەنگە ئێستا ئەمە لە شوێنێکی دیکە بوینایە.
هەرگیز ناتوانین لە جەوهەری پرسەکان بگەین چارەیان بۆ دەستنیشان بکەین گەر لە واقیعەوە ڕەچاویان نەکەین، چونکە ئەوەی زادەی هزر و ئەزموون و مێژووی واقیعە، نەك پێچەوانەکەی. کەواتە ئەوە واقیعە کە فکر دەڕەخسێنی و ئەزموونەکانیش بەڕێدەکات. هەر ئاواش ئەمە دەبێت لە واقیعەوە چارەسەرەکان هەڵهێنجین نەك فکر بە باڵای واقیع ببڕین.
لە تەمەنی سەرمایەداریدا هەرگیز ئەوەندەی ئێستا ئەم سیستەمە نەچۆتە پێشەوە و جیهانیی نەبۆتەوە. بۆ ئەمە پێویست بە بەڵگە و ئامار ناکات چونکە ڕاستییەکان لەژیانی خۆمان و خێزانەکانماندایە، خزاوەتە هەموو بەشەکانی ژیانمان لە پەروەردەی خێزانی و پەروەردەی ناو دایەنگا و باخچەی ساوایان و خوێندنی سەرەتایی تا دەگاتە خوێندنی باڵا و تافی کارکردنمان و خانەنشینی و مردنیشمان.

بەچاوخشاندنێك بە ڕابوردوو و ئێستاماندا لە زۆر ڕووەوە نابینم كە ژیانمان كارئاسایی بە كرابێت، بەختەوەری و ئارامیی و ئاسایش لە ناومان و لە دڵ و دەرونماندا چەكەرەی زیاتری سەندبێت. نەك هەر ئەوە، بەڵكو ساڵ بە ساڵ ژیانمان خراپتر و قورستر و گرفتەكانمان قوڵتر و فشاری دەرونی و كۆمەڵایەتیمان فرەتر دەبێت.
قسەی من لەسەر ژیانە لە بریتانیادا كە لە دوای ئەمەریكاوە ئێرە سەنتەری گەورەی ئەم سیستەمەیە كە لە هەموو ڕویەكەوە لێرە سەقامگیرتر و چەسپاوترە تاكو وڵاتانی دیكە. بینینی جیاوازییەك لەگەڵ وڵاتانی دیكەی ئەورپا و وڵاتانی سكەندناڤیا پەیوەندی بە كولتوری تایبەتی خۆیانەوە و گەشەنەكردنی سەرمایەداریانەیانە بە ڕادەی بریتانیا.
سەبارەت بە پرسی ژیان لە بریتانیا باشتر بووە یا خراپتر، دەبێت هەموو یا هەر هیچ نەبیت لایەنە سەرەكییەكانی ژیانی دانیشتوانەكەی بگرین بە بەراورد بە 30 تا 40ساڵ لەمەوبەر. لەم بارەیەشدا با ئامار و بەڵگەكان، خۆیان بدوێن.

یەك : تێچوونی ژیان:
ژیان و گوزەران بەو ڕادەیە گرانبووە كە بەراورد لەگەڵ داهاتی تاكەكان و خێزانەكاندا ناكرێت. نرخی غاز و كارەبا بەڕێژەی لە سەدا سەد چوەتە سەرەوە و بەنزین و گازۆیل-یش بە ڕادەیەكی زۆر بەرچاو سەركەوتوە.
لیرەد ناكرێت نكوڵی لە دوو ڕوودای گەورە بكەین كە كاراییان لەسەر ژیانی بریتانییەكان زیاتر لە وڵاتانی دیكەی ئەوروپا داناوە. یەكەمیان دەرچونی بریتانیایە لە یەكێتی ئەوروپا كە ئەمە تا ڕادەیەك گرانی لەسەر خەڵكی دروست كردوە و هەر لە سەرەتاوە بەهای دراوی بریتانیای بەڕێژەی لە سەدا 18 شكاند. دووهەمیان شەڕی نێوانی ناتۆ و ڕوسیایە لەسەر خاكی ئۆكرانیا، ئەمەش كارایی خۆی لەسەر نرخی پێداویستییەكانی ژیان داناوە.
لەگەڵ ئەو دوو ڕاستییەشدا دەتوانین بڵێین پێش هاتنی پەتای كۆرۆنا و هاتنەدەرەوەی بریتانیا لە یەكێتی ئەوروپا و جەنگی ناتۆ و ڕوسیا نرخی هەموو شتێك لەبەرزبووەنەوەدا بوون، بەڵام نەك وەكو ئێستا. ئەوەشی تێبینی دەكرێت ئەوەیە كە نرخ زۆر بە ئاسانی و لە ماوەیەكی زۆر كەمدا دەچێتە سەرەوە بەڵام هەرگیز نایەتە خوارەوە یا ناگەڕێتەوە ئەو كاتەی پێش بەرزبوونەوەی.
ئامارەكان نیشانی دەدەن كە تێكڕای نرخی پێداویستییەكان لە سەدا 18 زیادی كردوە. بۆ نموونە نرخی فاصۆلیای نێو قوتوو بە ڕێژەی لە سەدا 35 و سۆسی تەماتە بە ڕێژەی لە سەدا 39 و شۆربای تەماتە لە

سدا 73 و شامپ ل سدا 21 و شامپی دستشردن ل سدا 25 برزبوونتو لپا برزبوونوی نان و شیر و پنیر و ماست و هلک و ن و گشت و خو و شکر و قاو و چا و هموو چشنکانی میو و کرسکانی خواردنی ووکی تا دگات خواردن و خواردنو ل درو ی ما و سفرکردن.
ل توژینویکی پارتی کرکاران لر، هندك استیان سبارت ب ژیانی خکی خستت برچاو. لو اپرتدا پارتی کرکاران ایگیاندوو، ل مانگی کانوونی دووممی سای 2019و، تچووی خانووبر و سووتمنی و کارب ا ب بی 1480 پاوند برزبووتو، لکاتکدا خواردن و خواردنو غیر کحولیکان 700 پاوند زیادیکردوو. تچووی گواستنو 800 پاوند برزبووتو، کلوپلی ناوما و خزمتگوزارییکان 360 پاوند زیادی کردوو و تچووی جل و برگ و پاو ب ژی 140 پاوند برزبووتو.
بم شوی قورسی ژیان ئاوای کردوو ک ژماری سنترکانی بخشینوی کرسکانی خواردن گیشتت 3000 . ئم سنترانل ل نوانی سای 2021 و 2022 دا دستگریی 800 هزار مندایان کردوو ب بخشینی کرسی خواردمنی. 2.1 ملین کس ب هاوکاری ئم سنترانل دتوانن بژین ک ل کاتکدا زرکیان کار دکن : مامستان ، نرسن، پاککروی شقامکان و ئفیسکانن، ئوانی ک ب بوونی کنتراکت کاردکن.
راپرتکی نوی نقابی مامستایان ک اپرسیبان کردوو ل نو 8 هزار مامستادا، ل نوانی ئو مامستایانی ک تمنیان 29 سا و کمتر، هر ل س مامستایان ل ئینگلترا یککیان ژمکی خواردن دبورن ب ئوی بتوانن پدا ابگن. هروها ل هر پنج مامستا یککیان کاری دووم دکات لبر ئوی مووچکی ناتوانت لگ تچووی ژیاندا ببکات.
ل ئستادا 14.4 ملین کس ل هژارییدا دژین ک 4.2 ملینیان مندان. 9.7 ملین ل کسانی پگیو ، [سرو 18 ساو] یا ژمی خوادنیان کمکردتو یاخود ژمك نانخواردنیان ترك داو تاکو بتوانن بو داهاتی ک هیان بژین . ل 10 کس 6 کسیان توانای کینی پداویستی سرتاییکان ک جوهرین ب ژیان نیی.
برزبوونوی کرسکانی خوادن و خواردمنی ل پا برزبوونوی بیتاقی هاتووچدا کارایی گرنگی خی ل سر تاکاکنی کم و خودی کم داناو چ ل وی داراییو و چ ل رووی درونییو.
ئو نبت هر تاکاکانی کم بدست ئم بارو دخو بنانن ، ل راستیدا زرك ل بزنس بچوککان و ناوجنجییکانیش مایپووچ

بوون. هەر بۆ نموونە 150 پەب [شوێنی خواردنەوە] لە مانگی یەکەوە لەڕێ داخراوە لەبەر ئەوەی کە پارەی کارەبا ئەوەندە چووەتە سەرەوە نادرەت . ئەمە بە بەراورد بە داخستنی 32 پەب لە هەمان مانگی ساڵی ڕابـــووردوودا. پـــارەی وزە لە 13 هەزار پاوەنـــدەوە بۆ 37 هەرزار پاوەند سەرکەوتوە. لە چاوپێکەوتنێکدا خاوەن پەبێك دەڵێت لە مانگی یەکی ساڵی پاردا پارەی کارەبا 460 پاوەند بووە، بەڵام هەر هەمان مانگی ئەمساڵ بووە 2100 پاوەند. ئەمە لە باسی پەبێکدا بوو کە مێژوی بۆ 150 ساڵ دەگەڕێتەوە. مەترسی ئەوە هەیە هەتا کۆتایی ساڵ، 2000 پەب دابخرێت کە دەبێتە هۆی بێ کار بوونی 25 هەزار کەس کە لە کاتێکدا لە هەموو ساڵی 2022 تەنها 386 پەب داخراون .

دوو: کێشە کۆمەڵایەتییەکان و ژنان:

هەژاری ســووتەمەنی لە ئێســتادا 7.5 ملیۆن مـــاڵی لە بریتانیـــادا گرتۆتەوە 14 ملیۆن کەسیش لە جۆرە خانویەکدا دەژین کە ستاندەردی ژیانیان تێدا نییە بە هۆی بوونی شێ و کەڕو و دزەی ئاو و نەبوونی تەواوی ئامرازەکـانی گەرمبـــوونەوە و نەبـــوونی هەواکێــش لە ژوور و مەتبەخەکانیاندا. هاوکاتیش 271 هەزار بێ خانووبەرەن یا لە ئوتێلی خراپـــدا دانـــراون، یـــاخود لە هەســـتێ و خـــانوی زۆر خراپـــی خاوەنخانووەکـــان. ئەمە جگە لەوەش کە ژمـــارەیەکی زۆرێـــش لە ســـەر شەقامەکـــان و دووتـــوەی دوکـــان و ژێـــر چـــادری دوکانەکـــان و تونێلبانەکاندا ژیان دەبەنە سەر.

بە کاریی بە ڕادەیەکی بەرچاو دابەزیوە بەڵام ئەوانەی کە کار دەکەن بەشێکی زۆریان نیمچە کار · پارتتایم، کار دەکەن. کرێکار و کـارگێڕێکی زۆر هەن کە ژمارەیـــان چەنـــد ملیۆنێکە کە کرێکەیـــان لە خوار لانی کەمی کرێوەیە. یەك ملیۆن و 600 هەزار کەس هیچ جۆرە گرێبەستێکیان لەگەڵ خاوەنکاردا نییە کە لەڕێ پێیان دەدەن لەسەر زیڕۆ کۆنتراکتن.

جیاوازی نەوانی کرێ و موچەی نەوانی پیاوان و ژناندا لە کەرتە تایبەتییەکانـــدا ، ئەهلییەکانـــدا ، لە نەـــوانی لە ســـەدا 15 بۆ لە سەدا 18یە. نیو ملیۆن ژن زیاتر لە پیاوان لە خوار کرێی ژیانی ڕاستەقینەوە مووچەیان پێدەدرێت و 13%یان لەسەر گرێبەستێکن کە پێی دەڵێن زیڕۆ کۆنتراکت. زیاتر لە 2 ملیۆن ژن لە خوار کرێی ژیانی ڕاستەقینەوە مووچەیان پێدەدرێت، کە دەکاتە 14%ی سەرجەم ژنانی کرێکار، لەکاتێکدا 1.4 ملیۆنن کە لە (9%)ی پیاوانن. بە گشتی لە 60%ی هەمـــوو ئەو کـــارانەی کە مووچەیـــان لە خـــوار کرێـــی ژیـــانی ڕاســـتەقینەوەیە، لەلایەن ژنـــانەوە بەڕێـــوەدەبرێن. شیکارییەکـــانی نقابەی مەرکەزی بریتانیا ئاشکرای دەکات، ژنان دوو مانگ بەخۆڕایی

کاردەکەن و جیاوازی مووچە بە ڕێژەی 15% یە دوای ئەوەی ژنان منداڵیان دەبێت، بە شێوەیەکی سەرنجڕاکێش فراوانتر دەبێت. بەپێی شیکاری هەمان داتای فەرمی نقابە ژنان بە تێکڕا ساڵانە مووچەیان 29 هەزار و 684 پاوەندە، لەکاتێکدا پیاوان تێکڕای مووچەی ساڵانەیان 35 هەزار و 260 پاوەندە.

بەهۆی نایەکسانی کرێ و موچە لە نێوان ژنان و پیاواندا کردنی کۆمپەینی گەورە و چالاك ساڵی 2017 حکومەت ناچار کرا بەوەی کە بڕیارێك دەرکات کە دەبێت شەفافییەت لەو پرسەدا هەبێت و پێویستە مووچە لە ڕێکلامەکانی کاردا ئاشکرا بکرێت وەک ئەوەی لە هەشت ویلایەتی ئەمریکادا ڕوودەدات. سکاندیناڤیەکان هەموو تۆمارەکانی باجی داهات بڵاودەکەنەوە. بڕیارەکە ئەوە بوو ئەو 10،000 کۆمپانیا گەورەیەی کە ژمارەی کرێکارەکانیان 250 کرێکار یاخود زیاترن دەبێت هەموو ساڵێك بە ڕاپۆرتێک موچە و کرێی هەردوو ڕەگەزەکە بخەنە ڕوو. مەبەستیش لەم ڕاپۆرتە هەوڵی کەمکردنەوەی جیاوازی کرێ و مووچەی نێوانی ژنان و پیاوان و چارەسەرکردنی بوو، بەڵام پاش تێپەڕینی 6 ساڵ بەسەر ئەم بڕیارەدا هەشتا ئەو کەلێنە گەورەیە هەر بەردەوامە.

هەفتانە دوو ژن بە سێ ژن لە لایەن مێرد و برادەر و کەسانی نزیك و ناسیاویانەوە یا نەناسیاوەوە دەکوژرێن. لانی کەم هەموو دوو یا سێ ڕۆژ جارێك منداڵێك ، گەنجێک کەسێکی لە سەرو 18 ساڵەوە دەکوژرێت کە زۆربەیان لەسەر کێشەی مەوادە هۆشبەرەکانن .

ڕادەی بەرزبوونەوەی سووی بانق لە مانگی دیسەمبەری 2021 وە تاکو ئێستا 11 جار بەرز بووەتەوە کە لە ئێستادا بەڕێژەی لە سەدا 4.75 . ئەم بەرزبوونەوەش کارایی و زەحمەتێکی زۆری لەسەر ئەوانەی سلفەی عەقاریان لایە ، یاخود قەرزی بانق بە پێداویستییەکانی ژیانیان، یان کرێچین و خاوەنخانوو کرێیان لەسەر بەرزدەکاتەوە هەیە. لە مانگی ئۆکتۆبەری پارەکەوە، تاکو 09/02/23 733 خانوو لە لایەن بانقەوە دەستیان بەسەردا گیراوە ئەم ژمارەیە بە ڕێژەی لە سەدا 134 لەچاو ساڵی پێشوودا بەرزبووەتەوە.

دەبێت ئاماژەش بەوە بکەم کە کاتێك مارگرێت تاچەر هاتە سەر حوکم ڕێژەی باج لە سەدا 60بوو لەسەر ساماندارانی گەورە و ەهەندێك لە کۆمپانیاکان بەڵام لە بەهاری 1988 نایجڵ لەوسەن کە وەزیری دارایی ئەو کاتە بوو بودجەی بەهاری ساڵی 1988ی خۆی بەکارهێنا بۆ ڕاگەیاندنی بەخشینێکی گەورە، ڕێژەی سەرەوەی باجی داهات لە 60% بۆ 40% کەمکردەوە و ڕێژەی باجیشی لە سەر کرێکاران و فرمانبەران کە پێی دەڵێن باجی بنەڕەتی لە 27% بۆ 25% کەمکردەوە.

سێ: بەشی تەندروستی و چارەسەر:

سیستەمی تەندروستی نیشتمانی کە لە دوای تەواوبوونی جەنگی جیهانی دووهەمەوە دروست بوو لە ساڵی 2010 وە کە حیزبی موحافیزین هاتنەوە سەر حوکم لە لێواری هەرەسهێناندایە. لە ئێستادا 161 هەزار نەرس و زیاتر لە 5000 دکتۆری دیکە پێویستن تاکو شوێنە بەجێهشتووەکان پڕ بکەنەوە. ئەو فشارە زۆرەی کە لە سەرەتی و بیرۆکراتییەتی خودی سیستەمەکە و دەستگرتنەوە لە دانی پارەی زیاتر و داخستنی چەند بەشێکیان وەکو بەشی فریاکەوتن و کوتوپڕی [ئیمەرجنسی] و بەشی منداڵبوون لە چەند خەستەخانەیەك و گواستنەوەیان بۆ خەستەخانەیەکی دیکە و کۆنتراکتی گرانبەها لەگەڵ خەستەخانە ئەهلییەکاندا و زیادنەکردنی موچەی دکتۆر و نەرس و کارمەندان و هەبوونی شاغیرێکی ئێکجار زۆر کارەساتی گەورەی دروستکردووە تا ئەو ڕادەیەی کە تا مانگی نۆڤەمبەری ساڵی ڕابوردوو 7.2 ملیۆن کەس لە لیستی چاوەڕوانی بینینی دکتۆری پسپۆڕ و نەشتەرگەرییدا بوون. بە گوێرەی ڕاپۆرتی خودی خەستەخانەکان لەم دواییەدا لە سەدا 71 ی دکتۆرەکانی خێزان کارەکەیا بە کارێکی زۆر زۆر سترێس دەزانن کە لە سترێسیدا لە لیستی 10 وڵاتی ئەوروپی و سکەندەناڤیا و کەنەدە و ئەمەریکا، لە سەری سەرەوەن. ڕاپۆرتەکە باس لەوە دەکات کە لە 4 خەستەخانە لە 10 خەستەخانەی ئینگلتەرەدا هەندێك جیهازی کۆن بەکاردەهێنریت لەوانە جیهازی ئەشیعە کە 37 ساڵە بەکار دێت . لە 69 خەستەخانە 30 دانەیان بە نمونە سکانە و تەنوورییەکە کە بەکاری دەهێنن 10 ساڵە کۆنە. ساڵی پارەکە 511 نەخۆش لە ئینگلتەرە بە هۆی دواکەوتنی ئیسعافەوە کە ماوەی گەیشتنی بۆ نەخۆش تا 15 کاتژمێری خایاندووە پێش ئەوەی بگەنە بەردەستی دکتۆر مردوون کە ئەم ژمارەیە لە ساڵی 2021 تەنها 220 نەخۆش بوون. هەر لە ساڵی 2022 چواریەکی ئیسعافەکان یەک سەعاتیان ویستووە تاکو بگەنە نەخۆشەکان و بیانگەیەننە بەشی چارەسەری کتوپڕی ، ئیمەرجنسی، کە ژمارەی نەخۆشەکان 17،720 نەخۆش بوون .
بە هۆی ئەو بارودۆخەی کە بەشی تەندروستی تێیدایە ڕێژەی ڕەزامەندی خەڵکی بۆ ڕادەیەك هاتۆتە خوارەوە کە لە 40 ساڵی پێشووەوە ئەوە نەبینراوە. بە گوێرەی ڕاپۆرتێک لە سەدا 42ی خەڵکی لە بەتەنگەوەهاتنی دکتۆری خێزان ناڕازین ، لە دکتۆری دان بە ڕێژەی لە سەدا 42 سەبارەت بە بەشی ئیمەرجنسی لە سەدا 40 ی نەخۆشەکانی کە لەوە چارەسەریان بەکراوە ناڕەزامەندیان لە خزمەتگوزارییەکان ڕاگەیاندووە.

چوار: بەشی کشتوکاڵی و خودکیفابوون:

لە زۆربەی وڵاتاندا کە هەشتا دەستی سیاسەتی لیبراڵ و نیولیبراڵ و

بازاڕی ئازادی پێ نەگەیشتبوو وەکو وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوین و ئەفریقا و وڵاتانی ئەمەریکای لاتین و تەنانەت ڕوسیای پێش هەشتاکانی چەرخی ڕابوردوش لە ژێر ڕووەوە بە تایبەت لە پرسی دانەوێڵە و میوە و سەوزە و کەرەسەی شلە و شلەمەنیدا تا ڕادەیەك خودکیفا بوون زۆر کەمتر پێویستیان بە وڵاتانی دەرەوە دەبوو. تەنانەت لادێکان و گوند نشینەکان لە گەلێك وڵاتدا بە عێراق و کوردستانیشەوە مەگەر هەر پێویستیان بە نەوت و چاو شەکر بوبێت و بگرە شارەکان پابەند بوون بە لادێکانەوە نەك پێچەوانەکەی .

ساڵانی پێنجاکان و سەرەتای شەستەکان وڵاتانی وەکو میسر و ئەردەن ئەوەندە دانەوێڵەیان هەبوو هەناردەی دەرەوەیان دەکرد. گەشەی بە گوێرەی سەرمایەداری وگشتگیریبونەوەی لە کەتایی حەفتاکان و سەرەتای هەشتاکاند ئیتر وردە وردە ئەو وڵاتانەی کە بەشی خۆیانیان هەبوو لەوە ڕوتکرانەوە و بوونە وابەستە کە لە کاتێکدا بە هۆی پێشکەوتنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنانی کشوکاڵەوە دەبوایە بەروبووم زیاتر بوایە .

هەمان دەرد بەسەر بریتانیاشدا هاتووە. لە ساڵانی چلەکانی چەرخی ڕابووردوودا زۆربەی پێداویستییەکانی خۆی دەفع دەکرد هەر لە دانەوێڵە و گۆشت و بەروبومە شیرەمەنییاکانەوە تا دەگەیشتە میوە و سەوزە و هەموو شتێکی دیکە کە لە لایەن کێڵگەوانەکانەوە دابین دەکران. بەڵام لە کەتایی هەفتاکانەوە بریتانیا لە ڕوی بەروبومی کشتوکاڵییەوە ڕوو لە کەزی و کەمییە تا ئەو ڕادەیەی دانەوێڵە هاوردە دەکات. پەنیر و ماست و گۆشت و ماسی سەوزەو میوە و کەرەسەکانی دیکەی چێشتلێنانیش لە وڵاتانی دیکەوە دەهێنێت هەر لە وڵاتانی ئەوروپاوە تا دەگاتە کەنەدەو ئەمەریکا و ئەسترالیا .

هەر چەند هەفتەیەك لەمەوبەر بوو کە بریتانیا کەوتبووە قەیرانی گەورەی نەبوونی سەوزە و میوە و کەرەسەی زەڵاتە وەکو خەیار و تەماتە و بیبەر و کەرەسەکانی دیکە کە زۆربەیان لە ئیسپانیا و مەغریب و تونسەوە دەهێنرێت. ئەم گرفتە بەهۆی گۆڕانی کەش و هەوا و بەفر و بارانەوە بوو کە بووە بەتاڵبوونی ڕەفەکانی شۆپە گەورەکان، ئەوانەشی بوونیان هەبوو نرخەکانیان دوو قات سەر کەوتبوون.

هاتنەدەرەوەی بریتانیاش لە یەکێتی ئەوروپا نەك هەر نرخی پاوەندی لە سەرەتادا بە ڕێژەی لە سەدا 18 شکاند و 5 ساڵ دوای ئەوەش واتە لە ساڵی 2021 دا هەشتا بەهای داشکانی پاوەند بە ڕێژەی لەسەدا 15 بوو، هەر ئاواش نرخی ئەو کەرەسە و پێداویستیانەی کە لەوەوە هاوردە دەکران بە گوێرەی شکانی بەهای پاوەند، نرخیان بەرزبوونەوە. خودی ئەمەش جارێکی تر کارایی خۆی لەسەر گرانی و

خراپبوونی ژیانی خەڵكی دانا.

پێنج: شارەوانییەكان :

بریتانیا دابەش بووە بەسەر شارەوانید، لەندەن بە تەنها دابەش بووە بەسەر 32 شارەوانیدا. شارەوانی لەم وڵاتەدا تا ڕادەیەك وەكو حكومەتەكی خۆجێی وایە زۆربەیان لە لایەن یەكێك لە حیزبەكانەوە كۆنترۆڵكراون و هەشیانە ڕێژەی ئەنجوومەنی شارەوانییەكان تێكەڵەیەكە لە ئەندامانی حیزبەكان. شارەوانییەكان بەرپرسن لە زۆر پرس كە لەو گەڕەكە یا لەو شارۆچكەیەدا هەیە هەر لە پرسی خانوبەرە و قوتابخانەكان و چاككردنی شەقامەكان و هاوكاری ئەوانەی كە بێ لانە و بێ جێگان. بەرپرسن لە سەنتەرەكان و كتێبخانەكان و خزمەتگوزارییە كۆمەڵایەتییەكان [سۆسیاڵ سەرڤس] و بەشی پیران و هەندێك لە خانەی پیران و پاركەكان و پاكوخاوێنی و شەقامەكان و كۆكردنەوەی باجی شەپ و باڕ و چێشتخانەكان و ئەوانەی دیكە.
یەكێك لەو بەشە گرنگانە خانووبەرەیە . دوای جەنگی جیهانی دووهەم خانوویەكی زۆر زیاتر لە پێشتر لە بریتانیا بە تایبەت لە لەندەندا دروستكراو بوونە موڵكی شارەوانییەكان. لە دوای ساڵانێكی زۆریش ژمارەیەك جەمعیە بەناوی هاوزینگ ئەسۆسیێشنەوە دروستبوون و ئەوانیش كەوتنە خانو دروستكردن وەكو موڵكی خۆیان و دانەوەیان بە كرێ. ساڵانە ئەوەندە خانوو دروستدەكرا كە بە زیادبوونی ژمارەی نەوەی نوێدا ڕابگات بەڵام بە هاتنی مارگرێت تاچەر ساڵی 1979 زۆر شت گۆڕان و كرانە ئەهلی.
لەو گۆڕانكاریانە مەسەلەی خانوشی بەر كەوت. بە ئەمە تاچەر سیاسەتی " مافی كڕینی " خانوەكانی شارەوانی دانا كە یەكێك بوو لە ڕیفۆرمەكانی بۆ داشكاندنی نرخەكەی لە نرخی بازاڕ. بە هاتنی حكومەتەكانی دیكە ڕێژەی داشكاندنی نرخی خانووەكانی شارەوانی بە خودی كرێچییانی تا لە سەدا 50 سەركەوت. ئەم سیاسەتە چەند كاردانەوەیەكی خراپی هەبوو: یەك: كرێچی شارەوانییەكانی كردە كرێچی بانق بە وەرگرتنی سلفەی عەقار. دوو: ئەمەش وای كرد كە كرێكاران بە جۆرێك لە جۆرەكان ببەستەتەوە بە بانقەوە كە بە مانگرتنی سەر كاریان لە پێناوی مافی ڕەوایاندا وا بەئاسانی بڕیاری مانگرتن نەدەن لەبەر ئەوەی كاتێك كە ناتوانن سلفەی عەقارەكەیان بدەنەوە بانق مافی دەستبەسەراگرتنی خانوەكە و مەزاتكردنی بە نرخێكی هەرزان هەیە . سێ: بەمە سەرمایەگوزارییەكی گەورەی بە بانقەكان دروست كرد و دەوڵەمەندتری كردن و بە چەشنێكی دیكە ژیانی خەڵكی پێوە بەستنەوە. چوار: ئەوەندەی كە خانوش دەكڕان لە لایەن كرێچییەكانەوە نیوەی ئەوەش دروست نەدەكرایەوە بەم

هەکارەش ژمارەی نەو لیستی ئەو کەسانەی کە چاوەڕوانی خانوی شارەوانییان دەکرد دەچووە سەرەوە و ماوەی چاوەڕوانی کردنیش زیاتر دەبوو لەو لاشەوە کرێی خانوی لەسەر کرێچییەکان گرانتر و گرانتر دەبوو. هەر ئەم سیاسەتە ڕێژەی بێتاڵەی کەمکردەوە چونکە ئەوانەی کە لە خانووەکاندا دەژیان و بێتاڵ بوون، ئیتر هەوڵی ئەوەیان دا هەرچەن هەیە و هەر کارێك دەتە پێشەوە بیکەن تاکو خانووەکانی کە نیشتەجێبوون تێیدا لە شارەوانی بکڕنەوە.
ئەم سیاسەتە بە هاتنی حیزبی کرێکاران [لەیبەر] یش هەر بەردەوام بوو تاکو وای لێهات کە ئێستا خانووکانی شارەوانیی و هاوزینگ ئەسۆسیەیشن ژمارەیان زۆر هاتەتە خوارەوە. . لە سەردەمی مارگرێت تاچەردا نزیکەی 5 ملیۆن کەس لە خانوی شارەوانیدا لە ئینگلتەرە و لە وێڵس دەژیان . لە سالەی 1981 دا 321،66 خانوو هەر بە تەنها لە ئینگلتەرەدا فرۆشران. لە سالی 1982 ژمارەکە سەرکەوت بۆ 174،697 خانوو. لە سالەی 2012/2013 دا 3،744 و لە سالەی 2014/2015 شدا 16،519 خانوی تر فرۆشران .
سیاسەتەکە لەمەدا نەوەستا بەڵکو لەبەر ئەوەی کە حکومەتی مەرکەزی پارەی تەواو نادات بە شارەوانییەکان، شارەوانییەکانیش ناچارن ئەو خانوانەی کە نزیکەی 60 ساڵە و 70 ساڵە دروست بوون و کۆن بوون پێویستیان بە دەستکاری و چاککردنەوە هەیە ناتوانن چاکیان بکەن .
لەبەر ئەمە کۆمپانیای گەورە لە وڵاتانی دیکەی وەکو کەنەدا و ئوسترالیا و ئەمەریکاوە دێن ئەو خانوانە کە لە بلۆکەکدان ڕەنگە زیاتر لە 200 فلات بن لە شارەوانی دەکڕنەوە و بە ڕێکەوتنێك کە بڕێك پارەی باش بە شارەوانی دەدەن و ژمارەیەکی زۆر کەمی ئەو خانوانە بە گوێرەی ڕێککەوتنی نەوانیان بدرێنەوە بە شارەانی و شارەوانیش بیداتەوە بەوانەی کە پێشتر تێیدا بوون یاخود ئەو خێزانانەی کە لە لیستی چاوەڕوانییدان سەرەیانە. ئەوەشی کە دەمێنێتەوە هەموو فلات و خانوی سەردەمیانە دەبن و کرێی هیچ کامیان لە دوو هەزار پاوەند و سێ هەزار پاوەند لە مانگێکدا کەمتر نابێت ئەمە جگە لە دانی پارەی ئاو و کارەبا و غاز و تەلەفون هەروەها خزمەتگوزاری دیکە وەکو دانانی سکوێرێتی و پاککردنەوە و پارێزگاریکردن لە مەسعەد و پارەی باخچەوان و هەندێك کولفەی دیکە.
بێ گومان ئەم سیاسەتە سیاسەتێکە کە بە هەی نەدانی پارەی تەواو بە شارەوانییەکان بە ناڕاستەوخۆ هانیان دەدات کە دەبێت ئەو خانوانە کە پارەی چاککردنەوەیان نییە بیفرۆشن بەو کۆمپانیایانە بە پارەکەشی دەفعی پێداویستییەکانی دیکەیان بکەن، کە بەمەش نەك هەر کەمکردنەوەی [illegible] شارەوانییەکانە، بەڵکو لیستی سەرەی چاوەڕوانکردنی خانوەکانی شارەوانی زۆر درێژکردەتەوە، هاوکاتیش

هەل و بوارێکی باشیش خرایە بەردەمی کۆمپانیاکان بۆ کەڵەکەکردنی پارەی زیاتر.
سیاسەتێکی دیکەی خراپی مارگرێت تاچەر سەبارەت بە خانووبەرە ئەوە بوو لە ساڵانی هەشتاکانی حوکمڕانییەکەیدا بە شێوەیەکی بنەڕەتی هەموو ڕێساکانی بیناسازیی داڕشتەوە. ئەم سیاسەتە لە بەڵێنی وەزیرەکیدا بەناوی مایکل هێسلتاین ئاوا داڕێژرا "زۆرترین خۆڕێکخستن" و "کەمترین دەستوەردانی حکومەت". ئەمەش بە زمانی ئینگلیزی بە سادەیی یانی بە کۆمپانیاکان بەجێبهێڵن با کاروباری خۆیان بەڕێوەببەن.. ئەم سیاستە لە سەردەمی دەیڤید کامیرۆن لە ساڵی 2012 فراوانتر و خراپتر کرا کە بەڵێنی ساڵی نوێی دا کە "کلتوری تەندروستی و سەلامەتی بۆ هەمیشە بکوژێت". ئەمەش بە واتای دەستپێکردنی بەشێکی لە هەڵوەشاندنەوەی ئەو یاسا و ڕێسایانەی کە سەلامەتی دانیشتوان و بیناکان لە کارەساتی ئاگر کەوتنەوە و لافاو و گەرمی و ساردی زۆر ، دەپاراست کە ناو بەناو پشکنینی سەلامەتییان بۆ دەکرا.

شەش: خوێندن و پەروەردە:
لە ساڵانی حەفتاکان و هەشتاکاندا ژمارەیەکی زۆری دایەنگای دەوڵەتی باخچەی منداڵان هەبوون یا ئەوەتا بەلاش بوون یاخود پارەیەکی زۆر کەمیان لەسەر دانرابوو. ئەوانەی ئیشیان دەکرد دەیانتوانی کە ساواکانیان و منداڵانی پێش تەمەنی خوێندن لەوێ دابنێن، کاتێکیش کە دەوام تەواو دەبوو هەر کراوە بوو بە بێ دانی پارە تاکو ئەو کەسانەی کە درەنگ لە کارەکانیان دەبونەوە فریای بردنەوەی منداڵەکانیان بکەون. لە ئێستادا زۆربەی زۆری دایەنگا و باخچەی منداڵان بوونەتە ئەهلیی ئەوانەشی کە ئەهلی نین نرخیان چووەتە 600 بۆ 800 پاوەند بۆ مانگێک. ئەهلییەکان زۆر لەمە زیاترە، سەرەڕای ئەوەش هەتا کاتژمێری 3.30 پاشنیوەڕۆ کراوەن ئەو دایک و باوکانەی کە کار دەکەن تا کاتژمێری 5 و 6ی ئێوارە، دەبێت زیادە پارە بدەن بۆ ئەو دوو کاتژمێرە .
هەر لەو سەردەمەدا قوتابیانی قوتابخانە سەرەتاییەکان خزمەتی باشتریان دەکرا لەبارەی خواردنەوە و هاوکاری پۆشینی پۆشاکی قوتابخانەیان دەکرا و گەشتی قوتابخانەیان خۆڕایی بوو کە دەگەیشتنە زانکۆ ئەوەشیان لەسەر حسابی دەوڵەت بوو و پێویستی نەدەکرد کە خۆیان هیچ بدەن. بە هاتنی تاچەر بۆ حوکم وردە وردە کرا بە قەرز بۆ زۆرێك لە قوتابیان. لە ئێستاشدا ئەوەی کە دەچێتە زانکۆ دەبیت قەرز بکات بۆ هەقی وانەبێژ و کتێب و پێداویستییەکانی تر و گرتنی خانوو گەر لە دەرەوەی شوێنی نیشتجێبوونی خێزانەکەی بیت

. لانی کەم قەرزی خوێندکارێکی زانکۆ بۆ 3 ساڵ لە سەرو 50 هەزار پاوەندەوەیە .
خودی قوتابخانەکانیش گرفتگەلێکی زۆریان هەیە وەکو گەرمکردن و ساردکردنەوەیان، بوونیان لە شوێنی زۆر قەرەباڵخ و سەر شەقامەکاندان، سەرەڕای ئەمەش زۆربەیان چاککردن و نوێژەنبوونەوەیان دەوێت. قوتابیانیش گرفتی زۆر گەورە رووبەڕوویان دەبێتەوە وەکو هەڵگرتنی چەقۆ و چەقۆکێشی لە قوتابخانەکاندا و هێنانی مادە هۆشبەرەکان و فرۆشتنیان لە قوتابخانە کە سەرچاوەی گرفتە کۆمەڵایەتییەکانە لەپاڵ گرفتی ژیاندا، ئابووریی. ئەم گرفتانە ئەوەندە زۆرن و کاریگەرن زۆرێك لەو قوتابخانەی کە لە گەڕەکە هەژارەکاندان پۆلیسیان تێدایە و پۆلیسیش ئۆفیسی خۆی هەیە.

حەوت : گەندەڵی و ئابرووچوون :

دەسەڵاتخوازی و خودی دەسەڵاتداریی سەرچاوەی گەندەڵییە. حیزبەکانی بریتانیا بە تایبەت موحافیزین کە لە دەسەڵاتدان بە بەردەوامی ئابڕووچونی زۆریان لەدەردەکەوێت . من لێرەدا پەنجە بۆ هەندێکیان ڕادەکێشم . ڕوشی سوناك-ی سەرۆکوەزیران پێش ئەوەی کە بە سەرۆکوەزیرانی بریتانیا هەڵببژێرێت دەرکەوت لە سامانی 630 ملیۆن پاوەندی ژنەکەی باجی پێویستی نەداوە تا ئاشکرا نەبوو و ناچار نەکرا باجەکە نەدرا.
لە ئاهەنگێکدا [پارتی] ، ژمارەیەك لە کەسە نزیکە ناودارەکانی لیز تروس ڕۆژێك پێش ئەوەی بێتە سەرۆکوەزیرانی بریتانیا، کە هیشتا وەزیری دەرەوە بوو لە یەکێک لە خانووە دەگیرەکاندا، دوای ئاهەنگەکە بڕێك ماتریاڵی سپی دۆزرایەوە کە شوێنەواری مادەی کۆکاین-ی پێوەدیار بوو .
ئابڕووچوونەکانی بەرپرسانی حیزبی موحافیزین بەردەوامە. قسەکەری ڕیشی سوناکی سەرۆکوەزیران لە کاتی مانگی دیسەمبەردا نیگەرانی خۆی دەربڕی سەبارەت بە پەرلەمانتارەکانی کە لە کاتێکدا بە کاری پەرلەمانی دەنێرێنە وڵاتان شەوانە لە ئوتێلەکاندا کاری سێکسی لەگەڵ ژنانی لەشفرۆشدا دەکەن و خواردنەوەیەکی زۆر دەخۆنەوە و دوای ئەوەش دیاری بەهادار وەردەگرن .
زۆرێك لە ئەندام پەرلەمانەکان کاری دووهەم دەکەن دەرکەوت کە بە هەموویان لەو کارەدا 15.2 ملیۆن پاوەندیان دەستکەوتووە . ترێزە مەی کە کۆنە سەرۆک وەزیران هەر بە تەنها بە بڕی 2.5 ملیۆن پاوەندی پەیداکردووە ئەمە لە سەرو موچەی پەرلەمانتارییەکەیەوە. بۆریس جۆنسۆنی کۆنە سەرۆکوەزیرانیش دوای دەستکێشانەوەی لە کارەکەی لە مانگی سێبتەمبەرەوە تاکو مانگی مارتی ئەمساڵ 2.5 ملیۆن پاوەندی

بە وتنەوەی موحازەرە لە ئەمەریکا و شوێنی دیکە دەستکەوتوە کە لە هەندێکیاندا سەعاتی 30 هەزار پاوەندی پێدراوە. ئەمە جگە لە ئوتێلی بەلاش و گواستنەوەی بە بەلاش بۆ هێڵی موحازەرەکە و نانخواردنی و لە هەندێکیشیا پارەی بیتاقەی تەیارەشی بۆ دراوە. بێ گومان دیاری بەها و داوەت و داوەتکاری و پارە لە لایەن بزنسەوە هەر باس ناکرێت ، ئەمە بە لەوەی کە هەندێکیان خاوەنپشکن لە بزنسەکاندا.

لە بەرانبەر پەڵەمانتارەکانی حیزبی موحافیزین دا، حیزبی لیبەریش [حیزبی کرێکاران] کە لە دەرەوەی دەسەڵاتە 2.1 ملیۆن پاوەند داهاتی کاری دووهەمیان بووە، هاوکاتیش حیزبی لیبرە دیمۆکرات بۆ بڕی 171 هەزار پاوەند کاری دووهەمیان کردووە.

ئەوە هەر باسی سەردەمی کۆرۆنا ناکرێت کە ئێستاش ناتوانرێت جێگای زیاتر لە 12 ملیار پاوەند بکرێتەوە لە سەرجەمی ئەو 37 ملیار پاوەندەی کە بۆ کەرەسەی خۆپاراستن و سەنتەرەکانی پشکنین و پۆشاکی دکتۆر و نەرس و پاککەرەوەی زەوی و جیهازەکان و شتی دیکە بەکارهێنراوە . هاوکاتیش هەندێك نوسینگە و کۆمپانیای بچوك کە دەست و ناسیاوی بەرپرسان بوون پارەی خەیاڵییان پێبەخشراوە لەبری کڕینی هەندێك کەرەسەدا. لە ئێستاشدا یەك دوو لە وەزیرەکان وەزیفەکەیان هەڵپەسێرراوە و لێپێچینەوەیان لەدەکەن .

نەدیم زەهاوی ، کوردەی لای خۆمان، کە چەند پلە و پێگەیەکی گرتە دەست لەوانە وەزیری پەروەردە و ڕۆشنبیری و وەزیری کۆرۆنا و دواتریش وەزیری دارایی بریتانیا کە ئەم پۆستە لە گرنگیدا لە دوای پۆستی سەرۆکووەزیرانەوە دێت ، دەرکەوت کە بڕی تەواوی باجی نەدابوو لە لایەن دائیرەی باجەوە ئاگادارکرایەوە بەڵام هێشتا ئەو هەر نکوڵی لە گەندەڵێتی خۆی دەکرد. دواتر لەژێر فشاری میدیا و حیزبەکانی دەرەوەی دەسەڵات ناچارکرا کە دەست لەکارەکەی بکێشێتەوە.

شێوەیەکی دیکە لە گەندەڵی کە باوە لەناو هەردوو حیزبەکەدا کە دێنە سەر حوکم مەسەلەی واستە قبوڵکردنە، دانانی کەسانی نزیك لە خۆیانە، تێوەگلانە لە کارەکەوە بۆ وەرگرتنی پۆست. باشترین نمونە لەمەدا سەرەکی دەزگەی بی بی سی یە کە تا ئێستاش ئەو مەسەلەیە هەر بەردەوامە. یاخود بەخشینی پارەیە کە پێی دەڵێن دۆنەیشن، کە دەدرێت بە حیزبەکان، کاتێکیش کە حیزبەکان دێنە سەر حوکم ئەوان ئەوەیان لەبەرچاوە و پێگەی هەستیار و گرنگیان تا دەگاتە پێگەی وەزیریی دەدرێتێ. ئەمە جگە لە پرسی دەڵاڵەی کە بە ئینگلیزی پێیدەڵێن لۆبیکردن لە لایەن بزنسمانە گەورەکان و کۆمپانیاکانیانەوە.

گەندەڵی یاسایش هەیە ، واتە خودی یاساش هاوکاری گەندەڵی و گەندەڵکاران دەکات بە هەبوونی بۆشایییەك یاخود دانی دەرفەت بە نەدانی باج. لە ئێستادا 169 ملیار پاوەند لە دەرەوەی بریتانیا لەو وڵات و شوێنانەی کە باجی لەسەر نادرێت یاخود هەر زۆر زۆر کەمە، لەوێ خەوێنراوە و پارەی دیکەی دێتە سەر، کە حکومەت دەسەڵاتی سزادانی خاوەنەکانیانی نییە چونکە خودی کارەکە یاساییە .
ئەمانەی سەرەوە چەند نموونەیەك بوون لە سەدەها نموونەی زیندوو لە کۆن و لە ئێستاشدا .

درێژەی هەیە…

زاهیر باهیر

16/04/2023

برینی ئەنفال بەشیعر سارێژ نابێت..! .. موستەفا شێخ محەمەد

بە داپۆشینی کەماسییە تایبەتییەکانیان، پەنا بە ئەدەبیات و بەدیاریکراویش شیعر و شانامە دەبەن. چونکە هیچ نووسینێک هێندەی سۆز و حەنونەی شیعر و شانامە کاریگەر سیحراوی نیین بۆ داپۆشینی نا عەقڵانییەتی سیاسیی.!
دووەم: ئەم وتارانەی لەم بەنانە دەنووسرێن، پڕن لە دەستەواژەی سواوی دووبارە کە بەگشتی دۆخی بێهیوایی پەخشدەکەن، بەکارهێنانیشیان جێگای لێکۆڵینەوە و شیکردنەوەی زانستیان گرتۆتەوە، بەکارهێنانیان لە کارەساتێکی وەک ئەنفالدا شیاو و گونجاو نیین .!
هەندێک لەم نووسینانە، لەلایەک کۆوزانەوە و سکاڵاکردنن، لە بەختی خراپی نەتەوەی ئێمە و دەواندی نەتەوەکانیتری وەک عەرەب، فارس و تورک، یانیش هۆکاری ئەو تاوان و کارەساتەی دەرحەقمانکراوە،

دەخەنە ئەستۆی جوگرافیای سیاسیی و دڵڕەقی سیاسیەتی نێودەڵەوتی، هەموو ئەمانەش بەیەکەوە لە پێناو ئەوەیە ئەوەی بەسەر کورد هاتووە وەک قەدەرێکی ئەزەلیی نەگۆڕ نیشانی بدەن. دواجاریش بەرهەمی هەموو ئەم بەیتوبالۆرانە جگە لە دروستکردنی دۆخێکی دەروونی ئاڵۆز بۆ مرۆڤی کورد و پڕکردنی دونیا، لە بێ هیوایی هیچ شتێکیتر لێ شین نا بێت.

چۆن بۆ خواردنی شوتی پێویستت بە پلایس نییە، ئاواش بۆ سارێژکردنی برینەکانی نەتەوەی کورد، کە جگە تراژیدیای ئەنفال سەدان کارەساتی دیکەشی هەیە، پێویستت بە شیعر وتاری پڕ لە کڕوزانە و بەدێودرنج نیشاندانی نەتەوەکانی دیکە نییە.

بەداخەوە مێژووی سیاسیی نوێ و هاوچەرخی کورد، بناغەکەی لەسەر ئەدەبیاتی وفەنتازیای شاعیرانەیی کوردایەتیی دانراوە، لەباری فیکر و عەقڵانیی سیاسییدا هێندە هەژارە، ئەگەر دەق و تێکستە شیعرییەکانی لێ بسەنیتەوە، شتێکیتری ئەوتۆی لێ نامێنێتەوە، هەر ئەو□ش وای کردووە یەک کارەکتەری سیاسیی کورد نەدۆزییەوە لەسەر وەختی بارودۆخە گرینگ و هەستیارە مێژوویەکاندا خاوەنی ئاکتێکی عەقڵانیی بێت، کەمێک بەرچاو ڕۆشنی سیاسیی و فیکری لێ بەدی بکرێت.

ئەم جۆرە داکۆکیی کردنە، لە نەتەوەییەکی دیاریکراو، دواجار جگە لە توندکردنی کۆتوبەندەکانی سەری زیاتر، وەک تائێستا دەرئەنجامێکی نەبووە، بۆ ئایندەش دەرئەنجامێکی نا بێت.!

کەواتە چی بکرێت بۆ ئەوەی لەودۆخە شیعرییە دەرچیین؟ من پێویستی نابینم ، نموونەی فڵان وفیسار نەتەوە بێنینەوە، چونکە بارودۆخەکان دەکرێت زۆر جیاواز بن.

بەڵام بەئاسانی مرۆڤ ئەتوانێت هەست بەوە بکات، کە بەشی زۆری بیرکردنەوەی کورد د□رbارەی ژیان و بوون و گەردون، بیرکردنەوەیەکی شاعیرانەییە، لە کاتێکدا ژیان و مرۆڤ و گەردون، لەسەر فیزیا و کیمیا بەرێوە دەچێت، ئەدەبیاتیش دەتوانێت رۆڵێکی هەبێت، بەڵام ناکرێت ئەدەبیات بخرێتە شوێنی زانست.

لەوە بۆمان دەردەکەوێت کە گووتاری زاڵ و باوی کروزانەوەی شیعری، دیوەکەی دیکەی یەکسانە بە رق و کینە و ڕەگەز پەرەستی و نیشاندانی ئەوانیدیکە وەک دڕندە و مرۆڤ خۆر.

با بێینەوە سەر ئەسڵی مەقسەد، کورد و سیاسیەکان و داموو دەزگاکانی لە قوتابخانەیەکی بنەڕەتییەوە، تا مەکتەب سیاسی و دەسەڵاتدارەکان، ئەبێت ئەو پرسیارە لەخ□یان بکەن، ئایا دیسکۆرسی کڕوزانەوە، چی بەئێمە بەخشیوە و چی لێ زەوتکردوین؟

دوای وەڵامی ئەو پرسیارەش یەکەم شتێک کە یارمەتی دەری چارەسەرێکی ریشەیانە ئەبێت بۆ دەسەڵات و گەلە ئەوەیە، ئەم میتۆد و وتارە،

فڕەبدات، کە ناتوانێت هیچ بەرهەمێکی هەبێت، بەمکارە بەلانی کەم 60 % ی کێشەکەت چارەسەر کردوە.
چونکە ئیتر لەبری ئەوەی بەدوای شین و ڕۆردا بگەڕێیت، بیر لەوە ئەکەیتەوە، کە چۆن دەکرێت، ڕێگا لەچەندبارەبوونەوەی جینۆساید بگریت و بەرەو ئاسۆیەکی دیکە بڕۆیت کە دەشێت ڕێگاکانی زۆر ئاسانتر بن…!
یادی تاوانی ئەنفال و جینۆساید و کارەساتەکانی دیکەی گەلی کوردستان، بەبێ فرمێسک ڕشتن گەشاوەترە وو ماناداترە، فنکە فنک و ڕشتنی رقی قەومی و پیشاندانی ئەوانیدیکە وەک مەترسی دواجار هەر ئەتخاتەوە، ئەو دۆخەی کە تێیدا چەقیووی.
تائێستا کە خەڵکی ئێمە ناتوانێت بەوردی لەم شتە تێبگات کە ناوی ئەنفالە، هۆکارەکەی ئەوەیە لەجیاتی عەقڵانیەتی سیاسی و زانستی، بەپێوەرەکانی شاعیرانە ئەیبەن و دەیدرون و هەموو جارێکیش سەر لەناو شکستێکی دیکە دەر دەهێننەوە.!!
تێبینی وێنەکە نوگرە سەلمانە.

ڕۆشنبیری پۆپۆلیست.. بەختیار محەمەد

ڕۆشنبیری پۆپۆلیست – وەك سیاسەتمەداری پۆپۆلیست – بە دژی خەڵك (جەماوەر) قسە دەكا؛ بۆیە ڕۆشنبیرێکە ناتوانێ لەگەڵ خۆی و لەگەڵ

حەقیقەت ڕاستگۆ بێ.
ئەو ڕاستیی دەکاتە قوربانیی ڕەزامەندیی جەماوەر(خوێنەر، بینەر، گوێگر… تاد.). لەمەوە ڕۆشبیری پۆپۆلیست چەپڵەی دەوێ لە جەماوەر، نەك ڕەخنە و سەرنج و ڕای جوداواز. واتە دەترسێ لەوەی، کە لەلایەن جەماوەرەوە ڕەخنە لە قسەکانی (ڕا و بۆچوونەکانی) بگیرێ، بۆیە ڕاستیی – ئەگەر باوەڕیشی پێی هەبێ – نادرکێنێ. بەلای ئەوەوە – با بە درۆش بێ – ژمارەی زۆری جەماوەر (خوێنەر و بینەر) گرنگە، نەك حەقیقەت و داهێنان. لەمەوە دەشێ بڵێین، ڕۆشنبیری پۆپۆلیست کەسێکی هەلپەرستە: بازاڕی لە قەرەباڵغیدا گەرمە و لە تەنیایی و بیرکردنەوەدا هەڵناکا.
هەڵبەت ئەمە بەواتای ئەوە نایێ، کە ئێمە دژی جماوەر و خەڵکین؛ بەڵکو مەبەستمان ئەوەیە، کە حەقیقەت لە هەموو شتێك گرنگترە (لە جەماوەریش)، چونکە ئەگەر حەقیقەت نەبوو، جەماوەرێکی چالاك و هۆشیار و ڕۆشنبیریش نابێ. ڕۆشنبیر دەبێ جەماوەر (خوێنەر، بینەر…) دروست بکا: جەماوەرێکی چۆنایەتیی؛ نەك ڕۆشنبیر ببێتە کلکی جەماوەر و ستایشی خورافە و وەهمەکانی بکا. ئیشی ڕۆشنبیر ئەوەیە وەهم و درۆ تێك بشکێنێ، نەك شکۆمەندیان بکا و ڕێزیان لێ بگرێ، تا جەماوەر ستایشی بکەن و چەپڵەی بۆ لێ بدەن.
ڕۆشنبیری پۆپۆلیست لە قسەی خەڵك دەترسێ، بۆیە بە دڵی ئەوان: دەنووسێ، دەدوێ، دەجووڵێ، دەنوێنێ… تاد. ڕۆشنبیری پۆپۆلیست پتر لە مەلا دەچێ، نەك ڕۆشنبیر. ئەو چەندایەتیی لەلا گرنگە، نەك چۆنایەتیی؛ بۆیە لەگەڵ شەپۆلی باو دەڕوا، نەك دژە شەپۆل.

بەختیار محەمەد

ئەنفال بۆ بۆ جینۆسایدێکی جیهانی نەناسێندرا.. شوان ئەحمەد باپیر

لای هەموومان ڕوونە، یەکێک لە تاوانە هەرە قێزەونەکانی سەرانی ڕژێمی بەعس لە عێراقدا پێنابردنیان بوو بۆ ئەنجامدانی تاوانی

ئەنفال، ڕۆژی 14ی 4ی 1988ش، بۆیە بە ڕۆژی ئەنفال ناوزەند کراوە، چونکە لوتکەی هێرشی ئەنفال بووە، تیاید 30هەزار، هاوڵاتی مەدەنی بە سەر شوێنکران و گوندو و ئاواییەکانی گەرمییان زۆرینەیان لەگەڵ زەوی خاپور کران، ئەوەی برینی ئەم کارەساتەی زیاتر بریندارکردووە جاش و ئەنفالچییەکانی بەشدار لەو تاوانە کۆکوژییەدا، هێشتاش هەر ژیانێکی شاهانە ئەژین و بێ بەری کراون لە گرتن و لێپرسینەوە و خستنە کونجی زیندان.

ئەمە دەبێت بپرسین بۆچی کۆکوژیی ئەرمەنییەکان، لە ساڵانی 1894، لە ناو دەوڵەتیی عوسمانی و دواتریش لە دەمی یەکەم جەنگیی جیهانی، بە هەزاران ئەرمەنی تیاداچوون، ئەوان توانییان لەبی کارەساتی گەلی خۆیان بکەن و زلهێزەکان بخەنە سەر ئەو باوەڕەی ئەم تاوانە بکەنە جینۆساید لە ناوەندە جیهانییەکان، پاشان ڕووداوی هۆڵۆکۆستی جولەکەکان لە ماوەی دووەم جەنگی جیهانی، لە ساڵی 1942، بەهەمان پێودانگ ئەوانیش سەرکەوتوو بوون لە ناساندنی کێشەکەیان و دانپێدانانی جیهانی.

ئێستا ئەو پرسیارە قوت دەبێتەوە ئەوان بەهۆکاری پێرەوی ئاین و سۆزی وڵاتانی زلهێز ئەم کارەیان بۆ مەیسەر بووە، بەڵام زۆرێکمان کە دێتە سەر پرسی ئەنفالی کورد، پرسەکە بۆ ئەوە دەگەڕێنەوە ئەمە دەوڵەت نینە و گەلێکی مووسڵمانین، ئەمانە نکولی لێناکرێت ڕۆڵی خۆیان تا ڕادەیەک هەبووە، بەڵام کڕۆکی کێشەکە زۆر گەورەترە، ئەویش خەم ساردی دەسەڵات دارانی کوردە لەماوەی 30 ساڵدا، سەرباری لەبەردەست بوونی شیانێکی باشی ماددی و بوونی دەسەڵاتی گەورە لە عێراقدا تا هەڕەمی دەسەڵات، بەڵام ئەسەف لەبەر ناکۆکی و بێ باکییان لەم پرسەدا، نەیان توانی زامی بریندارانی هەزاران قوربانی ئەنفالکراو ساڕێژ بکەن و تۆزێک لە ناسۆرییەکانیان بڕەوێننەوە، هیچ نەبایە سەددام حوسێنی سەرەک کۆماری عێراق لەسەر ئەنفال لەسێدارە بدرابایە ئەو دەرفەتەشیان لە کیسدا، قەرەبووکردنەوەش لەو بووەستەت کە نەیان توانییووە حکومەتی عێراق بخەنە ژێر باری بەرپرسیارێتی، ئەبوایە لە سەرجەم مافە کەسی و حزبییەکانی خۆیان خۆشبوونایە و هەموو دەسکەوتەکییان ولا نابایە بەڵام نابوایە لە بگەڕابانە ئەم کارەساتە هەروا بە ئاسانی و بێ باکی بچێتە نێو لاپەڕەکانی مێژوو، ئێستاش خەمخۆرانێکی ڕاستەقینە هەبن، ئەکرێت دووبارە کەیسی ئەنفال، ببرێتە قۆناغێکی دیکە، بە داتاو بە زانیاری ورد و باوەڕ پێکراو بسەلمەندرێت لە ناوەندە جیهانییەکان، بەڵام دیسان پێویستی بە کەسانێکی ڕاستگۆ و ڕەشید هەیە، نەوەک کەسانێک خۆی پێ هەڵواسن و لە بریتی خەم لە خواردن خۆیانی پێ دەوڵەمەنتر بکەن و کەس و کاری ئەنفالەکانیش

150هەزاریيان ل□ ب□درێت لە بریتی ئەوەی ژیانێکی شکۆمەندانەیان بۆ دابین بکرێت.

شوان ئەحمەد باپیر
سۆران. 14ی 4 ی 2023

هەڵوێستەکانی ئەم دواییەی ئۆپۆزسیۆنی ڕاست و پێگەی لە شۆڕشی ئێستادا.. وەرگێڕانی بۆ کوردی:کاوە عومەر

دیمانەی حەسەن ساڵحی لەگەڵ حەمید تەقوایيدا

بە پشتبەستن بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵ جەدید کۆکراو□ تەوە حەسەن ساڵحی: لە بەرنامەی ئەم هەفتەیەدا پێمان خۆشە پێداچوونەوە بە هەندێک لە هەڵوێستەکانی ئەم دواییەی هێزە ڕاستڕەوەکان و شاهانەییە ئۆپۆزسیۆنەکان بکەین و هەڵوێستیان لە سەردەمی شۆڕشی ئێستادا تاوتوێ بکەین و ڕوونیش بکەینەوە کە ئەو هێزانە بەدوای چ ئامانجێکدا دەگەڕێن.

حەمید تەقوایی، لەم دوایيانەدا ڕەزا پەهلەوی دژایەتی دروشمی “نە دەبەخشین و نە لەبیری دەکەین” وەستایەوە و لە چاوپێکەوتنێکدا ئاماژەی بەوە کرد کە “نا لی بەخشین” تۆڵەسەندنەوە و هاندەری ڕق و کینەیە و پێویستە ئەو کەسانەی تاوانیان ئەنجام داوە دەرفەتیان پێبدرێت، د□بارەی ئەوە چۆن بیر دەکەیتەوە؟

حەمید تەقوایی: دروشمی “نە دەبەخشین و نە لەبیرمان دەچێت” دروشمی بزووتنەوەیەکی زۆر فراوان و بەهێزە لە ئێراندا، واتە بزووتنەوەی دادگاییکردن. ماوەیەکی زۆرە بنەماڵەی قوربانیانی کۆماری ئیسلامی و زۆرێک لە تێکۆشەرانی بزووتنەوەی داواخوازی ئەم دروشمە بەرز دەکەنەوە. مانای ڕوونە. واتای “نابورین” ئەوەیە کە هەموو ئەو بەرپرس و خاوەن پێگانەی کە دەستیان لە تاوانەکانی حکومەتدا هەبووە، نەک هەر لە سەردەمی شۆڕشی ئێستا بەڵکو لە ماوەی چل ساڵەی

دەسەڵاتی ڕیسوای کۆماری ئیسلامیدا، دادگایی بکرێن. دادگاییکردن لە دادگایەکی دادپەروەر و گشتی. زۆرێک لەو خێزانە دادخوازانە دژی سزای لەسێدارەدانن، دژی تۆڵەسەندنەوەن، بەڵام دەیانەوێت دادپەروەری جێبەجێ بکرێت. ئەوان دەیانەوێت ئەم کەسانە بە ئاشکرا دادگایی بکرێن بۆ ئەوەی ڕێگری لە دووبارەبوونەوەی ئەو کارەساتانە بگیرێت و کەس نەوێرێت تاوانی لەو شێوەیە ئەنجام بدات.

بەشێکی تری ئەم دروشمە، "لەبیرمان ناچێت"، بەو مانایەش دێت کە ئەو تاوانانە تێپەڕبوونی کات ناگرێتەوە. ناکرێ بگوترێ بۆ نموونە ٤٠ ساڵ بەسەر کۆمەڵکوژیی شەستەکاندا تێپەڕیوە و ئیتر نابێت بەدواداچوونێکی بکرێت. یان تاوانەکانی سەردەمی پەهلەوی گرنگیان نەماوە، چونکە ٥٠-٦٠ ساڵ لەمەوبەر ڕوویانداوە و ئەو دەسەڵاتە ڕووخێنراوە و هتد.

"لەبیرمان ناچێت" گرنگە، چونکە لە مێژوودا چەندین جار ڕوویداوە کە دوای ڕووخانی دیکتاتۆر و حکومەتە ستەمکار و تاوانکارەکان، هاوچینەکانیان و دەسەڵات و حکومەتە پاڵپشتییەکانیان لە وڵاتانی دیکە، بەهەمان بیانوو کە ڕابردوو تێپەڕیوە یان چونکە فڵانە دیکتاتۆر تەمەنی تێپەڕیوە و هتد دژایەتی دادگای کردنیان کردوون. دوا نموونەی دیکتاتۆری لابراو پینۆشەی شیلی ئەوە بوو کە هەموو خەڵکی شیلی و بیروڕای گشتی و هێزە پێشکەوتنخوازەکانی جیهان دەیانویست هەوڵی بدەن و سزای بدەن، بەڵام مارگریت تاچەر، سەرەکوەزیرانی ئینگلتەرا لەو کاتەدا و چەند کەسێک لە حکومەتەکانی تر بە بیانووی ئەوەی کە زۆر پیر بووە ئەوان بەرەنگاری داواکاری قوربانیانی تاوانەکانی پینۆشە بووەوە. دەبێت بڵێین جگە لە لایەنی دادوەری و دادپەروەری، "لەبیرمان ناچێت" لە ڕوانگەی سیاسی و کۆمەڵایەتیشەوە گرنگە. ئەم دروشمە بەو مانایەیە کە ئێمە ڕێگە بە هیچ حکومەت و دامەزراوە و کەسایەتییەک نادەین بە هیچ بیانوویەک ڕێگری لە لێپێچینەوە و دادگاییکردنی تاوانباران بکات.

بە لەبەرچاوگرتنی هەموو ئەو خاڵانە پێویستە بگوترێ کە دروشمی "نە دەبەخشین و نە لەبیرمان دەچێت" دروشمێکی پێشکەوتنخوازانە و ڕاست و تەواو مرۆڤدۆستانەیە.

ئەم خاڵانە هۆکاری دژایەتی ئاغای پەهلەوی و لایەنگرانی ئەو دروشمە ڕوون دەکەنەوە. دژایەتیکردنی تۆڵەسەندنەوە و بڵاوکردنەوەی ڕق و هتد، پاساو و ڕواڵەتی بابەتەکەیە. بەڵای من هۆکاری ڕاستەقینە ئەوەیە کە دەیەوێت بەشێک لە سیستەمی سەرکوتی کۆماری ئیسلامی بپارێزێت. چەندین جار جەختی لەسەر پێویستی پاراستنی سوپاسی پاسداران(IRGC)کردووەتەوە. هەروەها لە جاڕنامەی ٦ کەسیدا ڕایانگەیاندووە کە بەشێک لە سپای پاسداران، وەک خۆیان دەڵێن،

شارەزایانی سپای پاسداران، بخرێنە ناو سوپاوە.کە ئاغای پەهلەوی چەندین پەیامی دەستانەی بە ناردوون.
لایەنەکی دیکەی ئەم "لەبوردنی شاهانە"، لەبیرکردنی تاوانەکانی سەردەمی پەهلەوییە. لە دەی شەشی ئەستادا، بە تایبەت دوای پەردە لادان و پشتیوانیی جەلادی ساواک پەرویز ساباتی، گوتاری تاوانەکانی سەردەمی پەهلەوی لە سۆشیال میدیا و لە کۆمەڵگادا بڵاو بووەوە.
باس لەوە کرا کە دادگاییکردن تەنیا سنووردار نییە بە ساڵانی هەشتاکان و حەفتاکانەوە ، بەڵکو نەوەی چل و پەنجاکانیش دادخوازن.
دیکتاتۆری و سەرکوت و تاوانکاری لە کۆماری ئیسلامییەوە دەستی پێنەکرد. لە سەدارەدانی نەیارانی سیاسی، ئەشکەنجە و سەرکوت و ڕەمی کردن، تەنانەت ڕەمی کردنی نهێنی زیندانیانی سیاسی وەک بیژەن جەزنی و هاوڕێکانی، هەموو ئەمانە مێژوویەکیان هەیە. بنەماڵەی و نەوەکانی ئەم قوربانیانە و هەموو کۆمەڵگە نابێ ئەم تاوانانە لەبیر بکەن چونکە نابێت ڕێگە بدرێت ئەم زوڵمە لەژێر ناو و بەرگی تردا جارێکی تر بەردەوام بێت. ئەمەش لایەنێکی تری هۆکاری لەخۆشبوونی شاخوازەکانە. ئەوان لە ڕاستیدا نیگەرانن لە بڵاوکردنەوەی ئەم دروشمە بە قۆناغی پێش کۆماری ئیسلامی. نەک هەر نایانەوێت کەسانی وەک پەرویز سابێتی دادگایی بکرێن، بەڵکو بیرەکەی گەڕاندنەوەی دەسەڵاتی پاشایەتییان هەیە بە هاوکاری ئەم جۆرە تاونکارانە و بە بەدەستهێنانی پشتیوانی توێژەکانی "سەرکردە سەربازییەکانی وڵات" لە کۆماری ئیسلامی. بە زیندووکردنەوەی دەزگای پاشایەتی.
پێویستە بە دەنگی بەرز ڕابگەیەنرێت کە هیچ تاوانێک تێپەڕبوونی کات نایگرێتەوە. ئێستا ئەگەر بەهۆی پیری یان هەر هۆکارێکی ترەوە کەمکردنەوەی سزای تەمەنبارێک بدرێت، ئەوە بابەتێکە دادگا و دادوەری پەیوەندیدار بڕیاری لەسەر دەدەن. ناتوانیت لە پێشەوە بڕیاری بێتاوانی هیچ بکوژێک دەربکەیت. گرنگ ئەوەیە کە ئەو بەرپرسانەی دەستیان لە تاوانەکانی دەسەڵاتە دیکتاتۆرییەکاندا هەیە دادگایی بکرێن.
یەکێک لە سودەکان و یەکێک لە دەرەنجامە مرۆییەکانی دادگاییەکی دادپەروەرانە ئەوەیە کە دەستی تاوانەکانی دەسەڵاتە سەرکوتکەرەکان بە ڕوون و ئاشکرا دەخاتە بەردەم کۆمەڵگە و خەڵک وشیارو ئاگادار دەکاتەوە و ڕێگە نادات ئەو جۆرە تاوانانە دووبارە ببنەوە، ئاشکراکردن، ئاگادارکردنەوە و دەرخستن و ئاگادارکردنەوەی خەڵک لە هەر تاوانێک کاریگەرترین ڕێگایە بۆ ڕێگریکردن لێی.
هەر لەبەر ئەم هۆکارە جەخت دەکەینەوە کە هەموو تاوانبارانی مێژووی هاوچەرخی ئێران کە هێشتا لە ژیاندان، هەموو ئەوانەی

دەستیان لە تاوانەکانی دوو دیکتاتۆری شاهانە و ئیسلامیدا هەبووە، ئەبێت لە دادگای گشتی و دادپەروانەدا دادگایی بکرێن.
کاک پەهلەوی، هەم ل□ بەر ئەوەی دەیەوێت بەشێک لە هێزە سەرکوتکەرەکانی کۆماری ئیسلامی بپارێزێت و بە بەشێک لەم نیزامە بینای بکات، هەم ل□ بەر ئەوەی نایەوێت دۆسیەی ئەو تاوانانە درێژبێتەوە بۆ سەردەمی دەسەڵاتی پاشایەتی، لە دژی دروشمی “نە دەبەخشین و نە لەبیرمان دەچێت” ەوەیە
حەسەن ساڵحی: ڕەزا پەهلەوی بان□گ□شەی ئەوە دەکات کە دژی بڵاوکردنەوەی ڕق و کینەیە، بەڵام هاوسەرەکەی خاتوو یاسمین پەهلەوی لەم دواییانەدا دروشمی مردنی بۆ سێ فاسد مەلا،چەپ و موجاهیدینی لە تویتێکدا بڵاوکردەوە. واتە هیوای مردنیان بۆ موجاهیدین و هێزە چەپەکان خواست. لەم دواییانەدا لە کاردانەوەس□ بارەت بە قسەکانی کاک ئیسماعیلیون سەبارەت بە دادخوازی بنەماڵەکانی موجاهیدین، خاتوو یاسمین پەهلەوی هۆشداری دا کە نا بێ پشتیوانیان بکەین و دەبێ بە داوای یاسایی قوربانیانی شۆڕشی مەهسا بوەستین. پێتان وانییە ئەمە بە جۆرێک لە جۆرەکان بە مانای لایەنگری بێت لە کوشتنی کۆمۆنیستەکان لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە؟
حەمید تەقوایی: خاڵێکی سەرنجڕاکێشت باس کرد. دەڵێن لێبوردن پێویستە، چ لە حکوومەتی کۆماری ئیسلامی یان بە تایبەتی لە سەردەمی شادا، نا بێ بەدواداچوون بۆ تاوانی بەرپرسان بکرێت، تۆڵە بکرێتەوە، ڕق بڵاو بکرێتەوە و هتد. بەڵام کاتێک باس لە قوربانیانی ئەو دەسەڵاتانە دەکرێت، ئیتر لێبوردن و دژایەتی بڵاوکردنەوەی ڕق و کینە و هتد نامێنێت! بە پێچەوانەوە خۆیان لە ئێستاوە سەرقاڵی بڵاوکردنەوەی ڕق و تیژکردنەوەی تیغەکانیانن بەرامبەر بە نەیارانی دیکتاتۆری شاهانە. لێخۆشبوون بۆ باڵا و سەرکوتکردن بۆ خوارەوە. ئەمە جەوهەری هەڵوێستی هێزە شاخوازەکانە.
ئەوانە هەر لە ئێستاوە ڕێکخراوی موجاهیدینیان بە تیرۆریست ناساندووە و هێزە ئۆپۆزسیۆنەکانی کوردییان بە جوداخواز ناو بردووە و هێڵی سووری یەکپارچەیی خاکیان ل□ بەردەمدا تۆخکردونەتەوە، ئارەزوی مردنیان بۆ چەپەکان خواستووە.ڕەخنەیان لە ساوەک ئەوەیە کە بە ڕادەی پێویست کۆمۆنیستەکانیان و ئەوانەی دژایەتی دیکتاتۆریەتی شایان کردوە نەکوشتووە، ئینجا باسی لێخۆشبوون دەکەن! تەنانەت بەشێک لە پاشایەتیخوازە شێلگیرەکان دژی هەڵوەشاندنەوەی سزای لەسێدارەدانن کە لە جاڕنامەی ٦ کەسیدا ڕاگەیەندراوە. دەڵێن ئەمە دروشمی چەپەکانە و حزبی ئێمەش بە “خاوەن”ی ئەم دروشمە دەزانن و گروپی شەش کەسی بە شوێنکەوتنی

چەپەکان تۆمەتبار دەکەن. لە بەرپرسانی حکومەت خۆش دەبن، بەڵام لەسێدارەدان بە پێویست دەزانن بۆ هێزەکانی دژە لەسێدارەدان! کاتێک باس لە کۆمۆنیست و موجاهیدین و هێزە ئۆپۆزسیۆنەکان بە گشتی دەکرێت، چ لە سەردەمی شا و چ ئەمڕۆش بەئاشکرا بەردەکانیان دەگرن بەدەستەوە.

ئەم جۆرە گوتارانە ئەوە دەردەخەن کە لەخۆشبوونی ڕەزا پەهلەوی و شوێنکەوتووانی بە هۆی مرۆڤدۆستی و دژایەتیکردنی توندوتیژی و تۆڵەسەندنەوە و…هتدەوە نییە. بەڵکو هەڵوێستێکی تەواو سیاسییە کە ڕژاندنی ئاوی پاککردنەوەیە بەسەر سەری تاوانبارانی دەسەڵاتداردا و لێدانی هێزی چەپ و ڕادیکاڵی دژی دیکتاتۆریەتی ئیسلامی و شاهانە و یان لە ژێر هەر نازناو و بەرگییەکی تردا.

حەسەن ساڵحی: ئەوەندەی پەیوەندی بە موجاهیدنەوە هەیە، ئەمە دەزانین ئەو گرووپە کەسییە ٦ دژی موجاهیدین و بە تیرۆریستی دەزانن. دەڵێن موجاهید لە شەڕی ئێران و عێراقدا دژی سەربازانی ئێرانی شەڕی کردووە. ویستم بۆچوونی ئێوە لەسەر ئەم بابەتە بزانم. لەم جۆرە حاڵەتانەدا دەبێت بەرگری لە موجاهیدەکان بکرێت لە بەرامبەر ئەم هێرشانەدا؟

حەمید تەقوایی: مشتومڕەکە لەسەر پشتڕاستکردنەوەی هەڵوێستەکانی موجاهیدین نییە. ئەمە ڕەخنەیەکی زۆرمان لە سیاسەت و ئەدای موجاهیدین هەیە- کە بێگومان بە تەواوی جیاوازە لە دژایەتیی هێزە ڕاستڕەوەکان. بەڵام سیاسەتەکانی ڕێکخراوی موجاهیدین هیچ پەیوەندییەکی بە تاوانەکانی حکوومەتەوە نییە بەرامبەریان، وەک لە سێدارەدانی هەزاران دیلی موجاهید لە دوای شەڕی لەگەڵ عێراق. هەڵوێستێک کە هەر وەک کۆماری ئیسلامی هێزێکی ئۆپۆزسیۆن بە تیرۆریست دەناسێنێت و هەوڵێکی بۆ دەکێشێت و بڵێت لە ئایندەی ئێراندا هیچ جێگایەکی نییە، هەڵوێستێکی تەواو کۆنەپەرستانەیە و هاوشێوەی دژایەتیکردنی دروشمی “ئەمە”. نە دەیبەخشین و نە لەبیری دەکەین”، هەوڵەکە بۆ پاراستنی سیستەمەکە. دیکتاتۆری ئەم جۆرە هەڵوێستە بەو مانایەیە کە لە ڕۆژی دوای ڕووخانەوە هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن دادگایی بکرێن و تۆڵەیان بۆ بکرێتەوە و ئۆپۆزسیۆن سەرکوت بکرێن. بەڵام مەسەلەکە تەنها لە موجاهیدندا سنوردار نییە. لە جاڕنامەیەکی دیکەی ناسیۆنالیستەکاندا کە لەم دوایيانەدا لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بڵاوکرایەوە، حیزبی دێموکرات و کۆمەڵە وەک تیرۆریست ناسێنران. باس لەوەش کراوە کە نابێ لە حکومەتی داهاتوودا ڕۆڵیان هەبێت. ئەم هەڵوێستانە بەڕوونی دژایەتین لەگەڵ تەنانەت سەرەتاییترین پێوەرەکانی دیموکراسی کە هەمان ئەم هێزانە ئیدیعای دەکەن.

ئێمە پارێزەری ئازادی بێ کۆت و مەرجی چالاکیی سیاسیی هەموو لایەن و هێزەکانین، بەبێ گوێدانە هەر ڕەخنەیەک کە ڕەنگە لەسەر هەڵوێست و ئەدای ئەوانمان هەبێت. جگە لە هەڵسەنگاندنی هەڵوێستەکانی هەر هێزێکی سیاسی، ئەبێت مافی بوون و چالاکییان بەفەرمی بناسرێت. بە تایبەت لە کۆمەڵگایەکی وەک ئێراندا کە حکومەتە دیکتاتۆرەکان هەمیشە بە بیانووی جۆراوجۆر – لە نێویاندا و بە تایبەتی بە ناوی بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانەوە نەیارەکانیان سەرکوت کردووە – پابەندبوون بەم پرەنسیپە زۆر بنەڕەتی و ژیانییە. پێویستە هەمووحزب و ڕێکخراوە سیاسی و مەدەنی و سەندیکاییەکان مافی ئەوەیان هەبێت کە بە ئازادی کار بکەن. (تەنیا ئیستسنای ئەو حیزب و هێزانەن کە دەستیان لە حکومەتدا هەبووە و هاوبەشی تاوانەکانی کۆماری ئیسلامی بوون، لەو حاڵەتەدا دەبێ بە تاوانی تاوانکاری دادگایی بکرێن نەک بە تاوانی سیاسی).

دوای ڕووخاندن زۆر حزب و ڕێکخراو دروست دەبن، تەنانەت ڕەنگە ڕێکخراوی ئایینی نوێش دروست ببن. سەرەتاییترین بنەماکانی دیموکراسی و ئازادی حوکم دەکات کە ئێمە دان بە مافی هەموو ئەو هێزانەدا بنێین بۆ کردار و پابەندبوونمان بەم پرەنسیپەوە لە ئەمڕۆوە ڕابگەیەنین. هەر هێزێک کە بەشداری لە تاوانەکانی کۆماری ئیسلامیدا نەکات، مافی خۆیەتی بە ئازادی چالاکی بکات.

لەم نێوەندەدا ئەو تۆمەتانەی کە هێزە ڕاستڕەوەکان بە موجاهیدین و هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن لە کوردستان دەیکەن، لە تاوانە گوماناوی□کانیان خراپترە! هەر هێزێک کە دژایەتی شەڕی ئێران و عێراق بووبێت یان دژی “سەربازی ئێرانییەکان”ی کۆماری ئیسلامی، بە کوردستانیشەوە شەڕی کردبێت، بە تاوانبار و خائین لە وڵات دەزانن. سەرباز و پاسەوانەکان خاکی کوردستانیان وێران کرد و هەزاران کەسیان کوشت و ئاوارەیان کرد، بەڵام بە پێی ئۆپۆزیسیۆنی ڕاست ئەمانە هێزی نیشتیمان پەروەرن و نەیارەکانیان تیرۆریستن! شاخوازەکان هەرکەسێک خەباتی چەکداری لە دژی کۆماری ئیسلامی کردبێت، هەر وەک خودی ڕێژیم بە تیرۆریست دەزانن.

کۆماری ئیسلامی لە سایەی شەڕی لەگەڵ عێراقدا خەڵکی کوردستان کە هەرگیز دەسەڵاتی ڕژێمی نوێیان قبوڵ نەکردبوو، هەروەها ئەو خوێندکار و کرێکار و ژنانەی دەیانویست داواکاری ش□□ش□□انەی خۆیان بەدیبهێنن لەخاک وخۆین هەڵکێشا، بەڵام بە گوێرەی هێزە ڕاستڕەوەکانی ئۆپۆزسیۆن ، دژایەتیکردنی شەڕی ئێران و عێراق گوناهە، لێخۆشبوون نییە! ڕەزا پەهلەوی خۆی زۆر جار ڕایگەیاندووە کە ئاواتەخوازە لە دامێنی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ عێراقییەکان شەڕ بکات.

کەی ئەم هەڵوێستانە بە تەواوی کۆنەپەرستانە و تەواو ناسیۆنالیستی و فاشیستن. بەڕای من لەم ڕوانگەیەوە هەڵوێستی هێزە ڕاستڕەوەکان هیچ جیاوازییەکیان لەگەڵ هەڵوێستەکانی کۆماری ئیسلامی لەدژی حیزبی دێموکرات و سازمانی موجاهدین و کۆمۆنیستەکان نییە.
حەسەن ساڵحی: لەم دواییانەدا کەمێک باس وگفتوگۆ لە نێوان ئەو گرووپە شەش کەسییەدا هاتەتە ئاراوە. ڕەزا پەهلەوی باس لەوە دەکات کە ناوی پێشنیار کردووە بە ئەوەی بچێتە ناو ئەم گرووپە، بەڵام ئەوانی دیکە دژی بوون و هیچ کۆدەنگییەک نەبووە. وتیشی، “بەڵام بەردەوام دەبم لە پاڵپشتیکردنی هەموو گروپ و دامەزراوەکان لە بەرژەوەندی دیموکراسی و یەکپارچەیی خاک”. دیارە ئەم گرووپە لە لایەنی جیاوازەوە لە ژێر فشاردایە. هێزە توندڕەوەکان فشاریان خستەتە سەر ڕەزا پەهلەوی، بۆچی بە نموونە یەکپارچەیی خاک بە ئاشکرا لە جاڕنامەکەدا نەخراوەتەڕوو؟ بۆچی ئایکۆنی ئاڵا بەکارناهێنرێت؟ بۆ وا گریمانە دەکەیت کە هەڵوێستت لەبارەی موجاهیدینەوە نەگۆڕاوە، یان پەیوەندیت بە جوداخوازەکانەوە کردووە و هتد. ئەم پێشهاتانە چۆن دەبینن؟ ئەو پاسەی کە بڕیار بوو بگاتە شوێنی مەبەست، پێدەچێت لە نیوەی ڕێگادا پەنچەر بووبێت.
حەمید تەقوایی: تێبینییەکی کورتم لەسەر کۆمەڵگەی جۆرج تاون و جاڕنامەکەیان لە یاداشتێکی کورتدا نووسیبوو، پاسێک بە بنی دەڕەکە! ئەم پاسە ماوەیەکی زۆرە ئێستا کەوتەتە خوارەوە. هیچ شتێک لە چالاکیی هاوبەشی ئەو گروپە شەش کەسییە نەماوە. پێش ئەم پێشهاتە دوایینانەی کە باست کرد، نەگەیشتنە کۆدەنگی لەسەر زیادکردنی هێندێک کەس بە گروپەکەیان، ئەم گروپە بە کردەوە هەڵوەشابووەوە. هەروەک لە سەرەوە ئاماژەم پێدا، باسی موجاهیدین لەڕێوە دەستی پێکرد کاتێک حامید ئیسماعیلیون لە وتارێکدا ناوی بنەماڵەکانی موجاهیدینی وەک دادخواز ناوبرد و ئەم بابەتەش لەلایەن یاسمین پەهلەوییەوە ناڕەزایی لێکەوتەوە. یان دروشمی “نە دەبەخشین و نە لەبیرمان دەچێت” دروشمێکی سەرەکی کەسوکاری قوربانیانی گشتی فڕۆکەی ئۆکرانییە، لەنێویاندا حامید ئیسماعیلیۆن. دژایەتی ڕەزا پەهلەوی لەگەڵ ئەم دروشمە، دژایەتی گشتیی ئەو لەگەڵ حامید ئیسماعیلیون و جموجۆڵی بنەماڵەی قوربانیانی ئەوفڕۆکەی کەوتەخوارەوە و تەواوی بزووتنەوەی دادگاییکردنە. بەم شێوەیە گروپی ٦ کەسی ڕووبەڕووی یەکتر دەبنەوە. بەشێوەیەکی فەرمی ڕەنگە هێشتا پێکەوە دابنیشن، بەڵام لە ڕووی ڕاستەقینە و پراکتیکییەوە ژیانی سیاسی ئەم گرووپە کۆتایی پێهاتووە. ئێستا هەریەکەیان خەریکی دروستکردنی پێکهاتەیەکن.
بێگومان هەر لە سەرەتاوە ڕوون بوو کە ئەم گرووپە ناگاتە شوێنێک

لە دەوریجاڕنامەی ڕاگەیەندراو. ئەگەر لەژێر فشاری دەرەوەشدا نەبن، ڕۆحی ئەو هەڵوێستانە و ناوەڕۆکی ئەو جاڕنامەی کە ڕایانگەیاندبوو، نەیدەتوانی بەیەکەوە بیانهێڵێتەوە.

ناکۆکییەکانی ئەم دواییە و هەڵوێستە ناکۆکەکان دەبێ بە کۆتایی پڕۆژەی بەناو جۆرج تاون هەژمار بکرێن. ئەم پڕۆژەیە بە تەواوی شکستی هێناوە. هەر وەک پرۆژەکانی تری ئاغای پەهلەوی هەر لە قەقنەسەوە تا پرۆژەی وەکالەت و هتد. ئەم دۆسییەیە دادەخرێت و دەچێتە دیوی پڕۆژە شکستخواردووەکانی پێشووی شاخوازەکانەوە.

حەسەن ساڵحی: پەیوەندی نێوان ئەو هەڵوێستانەی کە چاومان پێداخشاندەوە لەگەڵ شەقام و شۆڕشی ئێستا چییە؟

حەمید تەقوایی: ئەمە پرسیارێکی گرنگە، چونکە بەزۆری لە ڕەخنەی هەڵوێستە ڕاستڕەوەکاندا دەگوترێ کە ئەوان هیچ ئەزموونێکی سیاسییان نییە، ڕەزا پەهلەوی هەڵەی کردووە، باسی پێگەی خۆی نەکردووە یان هەڵسەنگاندنی هەڵەی لەسەر کردووە و هتد. بەڕای من ئەمانە زۆر ڕووکەشن،ئاغای ڕەزا پەهلەوی دەزانێت چی دەکات.

دەبینیت، هێزە ڕاستڕەوەکان، تەنانەت بەشێک لە کۆماریخوازان و ناسیۆنالیستەکان، وەک ئەوانەی بەم دواییە “جاڕنامەی ناسیۆنالیستی ئێران”یان بڵاوکردەوە، یەک ئامانج و ستراتیژ پەیڕەو دەکەن، هیچیان بەهۆی هەڵە یان هەڵسەنگاندنی جیاواز یان نەبوونی نییە لە ئەزموون و هتد، کە ئەو جۆرە هەڵوێستانە دەگرنەبەر. بەرژەوەندی بزووتنەوەکە و ئەو چینەی کە نوێنەرایەتیان دەکەن ئەو جۆرە دەخوازێت.

هێزە ڕاستڕەوەکانی ئۆپۆزسیۆن، بەتایبەتی شاخوازەکان و ناسیۆنالیستەکان و تەنانەت بەشێک لە کۆمارییەکانیش، هەوڵدەدەن بە کەمترین گۆڕانکارییەوە بەم شۆڕشەدا تێپەڕێنن. و دیسانەوە، مەکینەی حکومەت، بە هێزە سەرکوتکەرەکانی سپای پاسدارانی ئینقلابی ئیسلامی و بیرۆکراسی و سەرووی خەڵکەوە، تەکنۆکراتەکان و “خاوەنکارەکان” کە ناوێکی دیکەیە بۆ خاوەن سەرمایەکان، لە پێشینەی کاروبارەکان دابنێن. ئەوان دەیانەوێت حکومەت لە سەرووی خەڵکەوە و لە سەرسەری خەڵک، حکومەتی لە سەدا یەکە مفتەخۆرەکان بپارێزێت. هەر بۆیە هەوڵی شێواندنی شۆڕش دەدەن، ددانی بکێشن و بیکەن بە گواستنەوەی بەرپرسان و دواتر دەڵێن، باشە، کۆتایی هات، کۆماری ئیسلامی نەما، بڕۆنەوە بۆ ماڵەکانتان و کارەکە بە ئێمەی شارەزا و خاوەنکاران و شازادەکەیان بەجێبهێڵن! ئەمە ستراتیجی هێزە ڕاستەکانە. هه موو ئه و هه ڵوێستانه ی که باسمان کرد، هەر له ناوهێنانی ئه و هێزانه ی که له گه ڵ کۆماری ئیسلامی شه ڕیان کردووه به تیرۆریست، تا دژایه تی کردنی دروشمی “نه دەبەخشین و نه

لە بیری دە کە ین" و جە ختکردنە وە لە هێڵی سووری یە کپارچە یی خاک و دژە کۆمۆنیست و جە ختکردنە وە لە سە ر شێوەی میللی و یە کێتی نیشتمانی و ئاسایشی نیشتمانی هتد هە موو ئە نجامە کانی ئە م ستراتیژییە گواستنە وەیە بۆ کە مترین گۆڕانکاری. ئە وان هە وڵ دە دە ن تا دە توانن دە ست و قاچی شۆڕش ببە ن و بیخە سێنن، لە چوارچێوەی ناسیۆنالیزم ومیللیە ت و مێژوو پە رستی و خاک پە رستیدا بیشێوێنن، بە ڵکو بتوانن ماشێنی دە وڵە ت بپارێزن.

دە زانن لە بنە مادا ڕەزا پە هلە وی و هێزە ڕاستڕە وەکان بە گشتی نە ک هە ر دڵخۆش نین بە شۆڕش، بە ڵکو بە ئاژاوە و توندوتیژی دە زانن. ئە م پلانە ی کە بۆ قۆناغی بە ناو ئینتقالی دە یهێنن، لە بە ر ئە وە نییە کە دە یانە وێت شۆڕش لە م قۆناغە دا بە خواستە کانی خۆی بگات. بە پێچە وانە وە لە و قۆناغە ی کە کۆماری ئیسلامی نە ماوە و حکومە تی داهاتوو هێشتا سە قامگیر نە بووە، دە یانە وێت تا دە توانن لە پارێزگاری لە سیستە می هە بوو بکە ن، بیگۆڕنە وە، زیندووی بکە نە وە و حکومە تێکی سە رووی خە ڵکی و سە رووتر لە خە ڵک پێکبهێنن. ئە مە تە واوی چیرۆکە کە یە. هیچی نییە، بە رژە وە ندییە کانیان ئاوا دە خوازێت.

حە سە ن ساڵحی: دوا پرسیاری من ئە وە یە، کە لە بە رانبە ر ئە و هێزە ڕاستڕە وانە دا هێزە چە پە کانی وە ک حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئە رکیان چییە؟

حە مید تە قوایی: بێگومان دە توانم سە بارە ت بە ئە رکە کانی حزبی خۆمان قسە بکە م و هیوادارم ئە وانی تریش هە مان هێڵ پە یڕە و بکە ن.

ئە رکی ئە مە ئە وە یە کە نیشانی بدە ین کە چۆن هێزە ڕاستڕە وە کان لە شێوەی دژی کۆماری ئیسلامیدا بە رد هە ڵدە دە ن و ئاستە نگ دروست دە کە ن. باسە کە لە سە ر ئە وە نییە کە دوو ستراتیژ بۆ ڕزگاربوون لە خراپە ی کۆماری ئیسلامی هە یە. یە کێکیان ستراتیجی چە پ کە دە یە وێت هە ر جۆرە دیکتاتۆرییە تێک، ماشێنی حکومە ت سە رووی خە ڵکی، لابە رێت و خە ڵک خۆی، شوراکانی خە ڵک، دە سە ڵات بگرێتە دە ست، ئە وی دیکە یان ستراتیژی ڕاستە کە دە یە وێت دە سە ڵات و ئامێری حکومە تی یە ک لە سە دە کان بپارێزێت. ئە مە ی دووە میان ستراتیژی شکستە. واتە جیاوازی لە سە ر شێوازە جیاوازە کانی ڕوخاندنی کۆماری ئیسلامی نییە، بە ڵکو لە بوون و نە بوونی کۆماری ئیسلامیدایە. شێواندنی شۆڕشی ئێستا بۆ بزووتنە وە یە کی نە تە وە یی نیشتمانی تە نیا دە توانێت ببێتە هۆی سە قامگیربوونی کۆماری ئیسلامی. واتە ئە گە ر گریمانە بکە ین ئە و هێزە ی کە ڕەزا پە هلە وی نوێنە رایە تی دە کات دە بێتە جە ماوە ری و زاڵ بێت، شۆڕش تێکدە شکێت و کۆماری ئیسلامی دادە مە زرێت. پێویستە ئە م ڕاستییە بۆ کۆمە ڵگا بوترێت.

با ئەوەش بڵێم کە بە شێوەیەکی بابەتیانە و واقیعبینانە ستراتیژ و تەواوی باوەڕ و سیستەمی بەهاکانی ڕاست لە کۆمەڵگادا جێگەیان نییە، شۆڕشی ژن ژیان ئازادی زۆر ڕوونتر وئاشکراتر و ڕادیکاڵتر.لەوانە ئامانجەکانی خۆی دەناسێت و دەشێوێنێت ڕۆحی پێکهاتنی ئەم شۆڕشە بە واتای وەڵامدانەوەی ئەرێنی کۆمەڵگا بە ئەو هەڵە و سیاسەتە ڕادیکاڵەیە کە حیزبەکەمان هەمیشە ئاڵاهەڵگری بووە. هەر لە خەباتی بەردەوامی دژی حیجاب و ئیسلامی سیاسییەوە تا دەگاتە جەختکردنەوە لەسەر ژنانە بوونی شۆڕش و تەنانەت ناوی "شۆڕشی ژن" کە ئەمڕۆ بووەتە جیهانی، بەشێکە لە مێژووی خەباتی حیزبەکەمان. کۆمەڵگا ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر چەپ تر و ڕادیکاڵتر دەبێت و لە ڕاستیدا دۆخەکە بە قازانجی سیاسەت و ستراتیژی ئێمە کۆمۆنیستەکان دەڕوات. بە پشتبەستن بەو هەلومەرجە لەبارە ئامانجمان بەهێزکردن و قووڵکردنەوە و فراوانکردنی شۆڕشی هەنوکەو ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامییە و هەر بۆیەش پابەندین بە بەردەوامی ڕەخنەگرتن و ئاشکراکردن و گۆشەگیرکردنی هەر هێزێک کە بەم شێوەیە ئاستەنگ دروست بکات.

١٣ی ئەپریلی ٢٠٢٣

درامای هەشت دیوار.. نووسینی: یووسف ئیسماعیل

(دارمایەک لە ئێستا و داهاتوودا)

دوای چەند ساڵێک خەڵکی کوردستان لە بێ هیوای بوون، لە چێژ بینن لە دراماکان وەک ئەو درامایەنەی زەمانی زوو، لەپاڵ ئەوەی کە ساڵانە درامای کوردی دێنە بەرهەم و قسەی لەوە دەکرێت، بەڵام هەر ئەم قسیە زندوو بوو لەنێو خەڵکیدا کە دراما کوردیەکان چێژیان نەماوە، و هیچ لەگەڵ زەمەن و کاتی ئێستادا نەدەگونجان، و وەک دراماکەی کۆن بینەریان نەبوو. بەڵام دوای هاتنە بەرهەم و پەخشکردنی درامای هەشت دیوار هەموو ئەو قسانەی ئاش بەتاڵ کرد، دووبارە خەڵکی گەڕانەوە سەر سەیرکردنی دراما و وەرگرتنی چێژو

خۆشی کە ساڵاهەی ساڵێ ئەم خۆشییەیان نەبینیوە، لێرە ڕوون بێتەوە کە ئێستاش هونەرمەندان توانیان ماوە کە لە پێشوو زیاتر بینەر کۆبکەنەوە و خەڵکی ڕوو لە دراما خۆماڵییەکان بکەنەوە، هەڵبەتە درامای هەشت دیوار پێشوازێکی گەرمی لێ کرا لەسەرتای پەخشکردنی تا کۆتایی، لێرە بینەران زندوو بونەوەی خۆیان بینی، و گەنجان لەڕووی کۆمەڵایەتییەوە ئاشناکرد لە کۆن و ئێستادا. زەدەگەیی نییە بەڵام ئەو درامایە، هەستی کوردایەتی و جۆش و خرۆش و هەستی نیشتمان و نیشتمان خۆشویستنی لە زەربەماندا زیندی کردیتەوە.
پێم وایە، لەم دوایانەدا کورد گۆڕانکاری جیاوازی بەخۆیەوە دیوە لە هەموو ڕوویەکەوە، کە پێشکەوتووە. ئەمە لێرە باسی دیوە هونەر و ئەدەبیکە دەکەن، کە ڕێگایەکی گرنگی کۆمەڵگایە کە بەرەو پێشبردنی کۆمەڵگایەک دەدات. دراما و شانۆ تا ئەم دوایانە کەوتبوو خۆشبەختانە بە دەست و بازووی گەنج و هونەرمەندان تواندرا.
دیالۆگی قسەکردن و جوڵەی کارەکتەرەکانی نەو درامای هەشت دیوار بەشەوەی بەرچاو ڕوون دیارە کە لەهاتووی خۆی سەلماندووە، کەچی لە ڕووی بەشی ماڵەی تەها دا هیچ جۆژێک نییە، بەڵام دەگەڕێتەوە بۆ ماڵەی ئەو سای کە باسی ساڵی ١٩٨٣ دەکات تەواو تەواو وەسفی ئەوکاتی خۆی کێشاوە، بەرچاوە کە قسەکردنی ئەو کاتە و دەستووری کەلتووری کوردی ئێسەن چۆن بووە، کە ئەمە جێگای دەست خۆش و سەرکەوتووی درامایەکەیە.
لێرە هیچ شتێک قابیلی ڕەخنەگرتن نییە، بەڵام دەبێت لەبەرامبەر حەقدا ڕاستگۆ بین و خۆمان لە ڕاستی لانەدەین، زۆرێک لەسەر ئەم درامایەیان نووسی، ڕەخنەش بەلایەک کە هەنێکی توانج و تەشەل بوو بە ناوی ڕەخنە.
کوردە کەم ئەزموونەکان کە ئێستا بوونتە گروپێک کاریان بەس ڕەخنەگرتنە بە بەرنەما و بە پێڕاوەز…..

دەست خۆشم هەیە بە تەواوی ستافی درامای هەشت دیوار…..

ئێوارانە ٢٨.. سەردار جاف

ئێوارەیەک

عەباس* لەو دیو دەرگاکەوە

لێوە ئەستوورەکانی دەقرچاند
ڕمب□مبی کوتانی دەرگاکە
ئاوێت□ بوونێکی وەڕس بوون بوو
پێکەنینەکانی هەترەشی بردبووین
تەنا فەکەی ماڵمان من وعشقی پێوە هەڵواسرا بووین
تەڕتەڕ هیشک نەد□ بووینەوە
پێدەچوو گەمەکەی عەباس
لە رۆحمانا یارییە جوانەکانی بکا
بەرەو فەنا بوون غلۆر چووینەوە
نەرمە جوڵە و قسە بێسەروبەرەکان
شین شین د□ بوونەوە
خەرمانەیان دەنواند بەنیازی بارانێ
ئەکتیڤیا رۆحێکە و لە داڵدەدانمانە
هەستە نهێنییەکان هاوێر دەکەن
چووە دیداری یارانێ
ئەوی رۆژێ ئەو لە چەمەکە دیقەتی هەترەش چوونێکی دی دا
تەزین و شەختە بوون، پێکەوە لە چاوەکانا بوونە تابلۆیەکی دایلانی
شوشەی قوتووبەندە کریستاڵییەکە
هێشتان وێنای دڵ و تیرەکەی جارانی پێوە مابوو
بە بەرخەرمانی شێت بوونی گەیاند
دوێنێ نەوەت و چوارێ سەر تەختی گوشییەکەی داپۆشێ بوو
پێشکەمێکیش
غەزەلێ قسە رووتەکانی بۆ یار چرپاند
جووتێ مەمک لە شیعرێکما نەخۆش کەوتن و
لە بن ساباتەکەی خۆ مەڵاسم دەدا
هەر ئەو رۆژە
لە کلینکەکە دکتۆر لە سۆراغی شیعرەکەیە و
هەتوانی دڵمی بۆ دەنووسێ
ئێوارەیەو
شنەبایەک لە شەوێکی گێژەلوکەیی هەڵدەکا و
تا سبەی درێژەی دەبێ
خۆرهەتاوێ
لەم دیو برینێ رێم پێ دەگرێ و
لەو دیو فوارەی خوێن و کون هەڵدەسێ
ئیدی نغرۆی شیتی و دڵی پەسم
خوشمدەوێی خۆشەویسترین کەسم

عەباس : مەبەست عەباس ش□تی گەڕەکی ئازادی کەرکووکە*

١١ / ٤ / ٢٠٢٣

ئەڵمانیا

ئێمە پشتگیری لە یاداشتنامەو خواستەکانی خێزانی ئۆتیزمەکان دەکەین!

بۆ پشتگیریکردن لەم هەڵمەتە کلیکی ئێر□ بکەن..

ئاڵۆزیەک لە هەڵبژاردنی هەرێمدا.. عوسمان حاجی مارف

ئەگەر مانگی ١١/٢٠٢٣ یان دیاری کردبێت بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان، پاش ئەم دیاریکردنە ئەوەی پێویستە قسەی لەسەر بکەین و جێگای پرسیارمان بێت، ئایا هەلومەرجی سیاسی نالەباری ئێستای کوردستان و ئاڵوگۆر لە ئاستی هاوسەنگی هێزەکان، رێگە بەوە ئەدات ئەو هەڵبژاردنە ئەنجام بدرێت و ئەم ئاڵۆزیە تێپەرێنرێت؟

ئەو هۆکارەی هەر لە سەرەتاوە ئەم هەڵبژاردنەی بۆ کاتێکی نادیار دواخست، کاریگەری ئەو پێشهات و ئاڵوگۆرانە بوو لەسەر پێگە و ئایندەی هێزە سیاسیەکان. ئێستاش تەواوی ئەو لایەنە سیاسیانەی کە بانگەشەی ئەنجامدانی کاریکاتۆری هەڵبژاردنی دەکەن، لە هەمووکات زیاتر گیرۆدەی هەلومەرجێکی قەیرانگرتووی سیاسی و ئابوری وەهابوون ئەوسەرەکەی دیارنیە. لەلایەکی تریشەوە هاوسەنگی و پێگەی لایەنە سیاسیەکان گۆرانێکی وەهای بەسەر هاتووە کەسەختە بتوانن برۆنە ناو گەمەی قوماری هەڵبژاردنێکەوە، تا شەری دۆران و بردنەوە بکەن،

چونکە کاریگەری ئەو هەڵبژاردنە لەسەر ئایندەی رۆڵی هێزو لایەنەکان دەیانخاتە بەردەم سەرگەردانیەکی زیاترو حەتمیەوە.

ئەگەرچی دواجار لەژێر هەر فشارو هەر ناچارییەکدا بێت، رایانگەیاند مانگی یانزەی ئەمساڵ هەلبژاردن ئەنجام دەدەن و کاتێکیشیان بۆ هەڵبژاردن تەرخانکرد، بەڵام هێشتا دۆخەکە لە ئاڵۆزیەکی وەها بەرچاودایە کە ناتوانرێت پێشبینی ئەنجامدانی هەڵبژاردنە بەشێوەیەکی مسۆگەر بکرێت.

هەڵبەتە ئەتوانین ئاڵۆزی دۆخەکە کە ئەگەری شکستی ئەنجامدانی هەڵبژاردنە زیاتر دەکات لەچەند حاڵەتێکدا وێنا بکەین؛ یەکەم بێزاری و نارەزایەتی جەماوەرێکی بەرینی خەڵکی کوردستانە کە ئەزمونێکی تاڵیان لەگەڵ ئەم دەسەڵاتەو پرۆسەی هەڵبژاردنەکانیاندا `هەیەو بەجۆرێک تاقییان کردۆتەوە، کە زیاتر لە هەرکاتێکی تر خەڵکی ئیتر ئامادەنین لەوە زیاتر خۆیان سەرقاڵ بکەن بە هەڵبژاردن و دەنگدانێکەوە کە نەك هیچ بەڵاو دەردیسەریەکیان لە کۆڵ ناکاتە، بگرە دەرگیری بەلای زیاتریشیان دەکات، بەجیا لەوەش خواستی کۆتاییهێنان بەدەسەڵاتی سیاسی ئەو لایەنە سەرەکیانەی بەشدارن لە پێکهاتنی حکومەت، ئومێدی بەرجەستەی جەماوەرێکی بەرفراونی خەڵکی کوردستانە، بۆیە پێشبینی دەکرێ کە رێژەی بەشداربوان لەچاو تەواوی هەڵبژاردنەکانی پێشتردا زۆر کەمتر بێت. دووەم گەر هەڵبژاردنەکانی پێشتر زیاتر پارتی و یەکێتی بە هەر شێوازێک لە کێشمەکێش یا رێکەوتن رۆڵی سەرەکیان دیبێت و تارادەیەک هاوسەنگیان راگرتبێت، بەلام لە خۆ ئامادەکردن بۆ هەڵبژاردنی ئەم جارە، پاشەکشەو هاوسەنگی هیزی یەکێتی بەجۆرێک دابەزیوەو لە دۆخێکی تەواو نەرێنیدا دەردەکەوێت، کە نە بەک□بترکێ و نە بە رێکەوتن ناتوانێ هاوسەنگی خۆی ل□ بەرامبەر پارتیدا بەهیچ جۆرێک رابگرێت، لەهەمان کاتدا لایەنەکانی تری بەشداریش لەم هەڵبژاردنەدا ناتوانن هیچ کۆمەکێک بە بەرزکردنەوەی ئاستی هاوسەنگی بەشداری یەکێتی بکەن، ئەنجامدانی ئەم هەڵبژاردنە تەڵەیەکی وەهایە بۆ یەکیتی، بەشداری بکات یا بەشداری نەکات زیانێکی زیاتر لە دابەزینی ئاستی هاوسەنگیەکەی دەکات. سێیەم ئەو لایەنانەش کە بە ناوی ئۆپۆزیسیۆن بەهەر شێوازێک خۆیان تێکەڵ بەبەرنامەی هەڵبژاردن دەکەن، لە گۆران و ئیسلامیەکان و نەوەی نوێ، ناتوانن کاریگەریان لەسەر کاڵکردنەوەی ئاڵۆزی دۆخەکە بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردن هەبێت. بەتایبەتی گۆران بنبەستی تەواوی خۆیان لە هەموو لایەنێکەوە نیشانداوین، ئیسلامیەکان ل□ بەرامبەر ناکۆکی رۆڵی سیاسی چەند ساڵەیاندا وەها دەرگیربون، کە لەرێگەی هەڵبژاردنەوە فرسەتی دەخالەتی کاریگەریان بۆ ئاڵوگۆر لە چۆنیەتی پرۆسەی هەڵبژاردندا لە دەستداوە، نەوی نوێش لەو

مەقعيەتەدا نيە بتوانێ هيچ دەورونەخشێك لە پرۆسەى بە ئەنجام گەياندنى هەڵبژاردندا هەبێت.

ئەم دۆخە لە ئاڵۆزى ئامادەكارى بۆ هەڵبژاردن، جارێكى تر هەلومەرجى قەيراناوى سياسى و ئابورى كوردستان دەخاتە دەورانێكى ترو جۆرێكى تر لە گێژاو و نائارامى و ناجێگيرى سياسى زياترەوە، كە پێوستە دەكات كرێكاران و زەحمەتكێشان و جەماوەرى نارازى زياتر بير لە ئايندەو چارەنوسى خۆيان بكەنەوە، بەجيا لە هەوڵدان بۆ بەشدارى لە شكستهێنان بە پرۆسەى هەڵبژاردن، لەهەمانكاتدا خۆ رێكخستن و ئامادەكارى هاتنە مەيدان بۆ كۆتاييهێنان بەتەواوى دەورى حزبە ناسيۆنالستەكان لە دەسەڵاتى سياسيداو بۆ دابينكردنى دەور دەخالەتى خەڵك لە دەسەڵاتى سياسيدا، دەبێت پێشرەوى بكەين.

لەشفرۆش. لە فارسييەوە: شوان عەباس بەدرى

‎

‎ژنێكى لەشفرۆشم
‎لە ناو كۆڵانە تەنگە بەرو تاريكەكانا
□ بۆنى شەهوەتى پياوەكان
‎مووى لەشە ڕوو تەكەمى گرژكردووە
□ پەنجەرەيەكى كراوە ئەبينم كە لەو ديوييەوە
‎ديسان دەنگى هاوارەكانى ژنێكى لەشفرۆش
‎لە ناو پێكەنينى پياوێكى داوێن پيس وون بووە
‎كەمێ لەولاتر كيژ□□ي□كى ١٧ ساڵان
‎ساوەكەى خۆى فرێداوەتە ناو جۆگەلەى ئاو و
‎كورێكى ٢٠ ساڵانيش دەستى خستۆتە ناو گەڵى ژنێكى ٤٠ ساڵان
‎و ئەوەندە سەر مەست بووە هەر وەك بڵەيت جيهانى دووگيان كردووە
‎جگەرەكەم لە گۆشەيەكى لێوە شين بووەكەم دادەنێم
‎ديسان ئەم چەرخە نەفرەتييە لە دەستە لەرزۆكەكانم كەوتە خوارەوە
‎دەستسڕێكى سپى ، ڕەنگين بە خوێنێكى ووشكەوە بوو
‎لە لاى چەرخە ژەنگاوييەكەمەوە ئەبينم و

□نستانە دەستدرێژی□کی پڕ ئازاری بێ کاندۆمم بیر ئەخاتەوە
‎هەموو گیانم تامی شیلك ئەدات
‎لە سووچێکی شەقامەکەوە پیاوێکی لەڕ و لاواز
‎شرینقەی حەسرەت لە ناو دەماری بێ غیرەتی خۆی دائەچەقێنێت
‎جگەرە چرچ و لۆچەکەم دادەگیرسێنم
‎من گەیشتوومەتە کۆتایی کۆڵانی کە
‎کۆتایی ژیان
کۆتایی ژن بوونم !

ڕۆڵی کوردەکان لە حکومەتەکەی مستەفا کەمال ئەتاتورکدا.. عیماد محمد امین دەروێش

لەکاتی هەلبژاردنی ئەنجوومه□نی گەورەی نیشتمانی لە هاوینی ١٩٢٣مۆڵەت ب□ ن□و□نەرانی کورد نەدرا بگەڕێنەو□ م□ب□ندی هەڵبژاردنەکەیان ئەوکاندیدە تازانەی بۆناوچە کوردنشینەکان دەست نیشان کران وهەڵبژێردران ،لەواقیع دا کاندیدی دەولەتی وهەلبژاردەی خەلکی بوون. بەم شێوەیە نارازیانی کورد لەم بەناو (تریبۆنە ئازادە)ی کۆماری نوێ دوورخرانەوە. دوای چەند مانگێک، رووداوەکان نیشانیان دا کە سیاسەت لەسەر چ پاشنەیەک دەسووڕێ و با لەکوێ هەڵدەکا. بۆ نموونە ، لەکوردستان ئیش و کاری ئیداری بەرزونیوەی کاروبارەکانی خوارتریش لەلایەن تورکەکانەوە پڕکرای□□. ئ□و کوردانەی کە هێشتا وەک قایم مەقام دادەمەزران ، تەنیا ئەو کاتە لەو پلەیە دادەنران ئەگەر هیچ مەیل و دەمارێکی نەتەوایەتی یان نەبا. وشەی کوردستان لە هەموو نووسراوە رسمەیەکان دا سڕایەوە و ناوی تورکی شوێن و جێگای ناوە کوردییەکانی گرتەوە. بە شێوەیەکی ئاسایی، ئەو کوردانەی لەناو سوپادا خزمەتییان دەکرد گلەیی ئەوەیان دەکرد بەدرەفتاری یان لەگەڵ دا دەکرێ ، کەرامەتییان هەتک دەکرێ و بەئەنجامدانی کاری پیس ناچاریان دەکەن .

لە ئاداری ١٩٢٤ ئەم کارانە گەیشتنە ئەوپەڕی . پێ داگرتن لەسەر تەنیا بەکارهێنانی زمانی تورکی لە دادگاکان و بە ڕسمی

قەدەغەکردنی زمانی کوردی – لەوانە لە قوتابخانەکان – دەرخەری ئەو گورانکارییە سیاسییەی بوو کە لە شێوازی بیرکردنەوەی کەمالیستەکان روویدابوو ، چونکە ڕەشنووسی یاسای خودموختاری دوو ساڵ پێشتر بڕیاری لە (پەروەردەو پێشخستنی زمانی کوردی) دابوو. تورکیا زمانی کوردی پەراوێز کردبوو، ئەو ئیلتیزامەی پێش یەک ساڵ بە پێی ماددەی ٣٩ی پەیماننامەی لۆزان کردبوو ، خستبوویە سەرشانی، پێشێڵی کردبوو، وە ئێستا بە ئاشکرا دەستی بە پەیڕەوکردنی سیاسەتێک کردبوو کە ئامانجی سڕینەوەی گشت دەرکەوتە غەیرە توکیەکانی ژیانی خەڵک بوو. ئەم بڕیارەی لەمەڕ زمان درا ، کوردستانی لەفێرکردن بێ بەشکرد . لە ساڵی ١٩٢٥ ، لە ٤٨٧٥ قوتابخانەی تورکیا تەنیا ٢١٥ قوتابخانە لە کوردستان هەبوون کە تەنیا ٨٤٠٠ قوتابی لەکوی ٣٨٢٠٠٠ ی قوتابی تورکیا ، لەوێ دەیانخوێند . بەبێ هەبوونی قوتابخانەی کوردی ، ژمارەی ئەو قوتابییەی کوردانەی بتوانن سوود لەم خوێندنگایانە وەربگرن زۆر زۆر کەم بووە. وەرگرتنی باجی فێرکردن لە هەل و مەرجێکی وادا بێگومان زۆر مایەی نەفرەت و بێزاری بوو ، لەبارێک دا (کوڵونی) کردنی کوردستان بە سەربازانەی موڵەت دراو لە بەرەکانی شەڕی ئەرمەنستان و چۆڵ کردنی ناوچە کوردنشینەکان بەهۆی شەڕ و دوای ئەو کۆشتارە و دوورخرانەوە ، سەرباری ئەم نارەحەتییانە بوون

لە ٤ ی ئادار مستەفا کەمال خەلەفەتی هەڵوەشاندەوە – بە ئەمەش بەراستی گوڕزێکی بەکار بوو. ئەو ناڕازیبوونی خەڵکی بە پێکهێنانی (دادگاکانی سەربەخۆی) کە هەقی مەرگ و ژیانی خەڵکیان بەدەستەوە بوو، وە هەروەها سزادانی هەر باسێکی لەسەر خەلەفەت و هەر جۆرە گەرانەوەیک بۆ ئاین لە ژیانی سیاسی وڵات، سەرکۆتکرد . ئەم پەوسێیە داوی پەیوەندی نێوان کوردەکان و تورکەکانی پچڕاند . داخستنی (مەکتەب) ـــەکان و (حوجرەکان) ــــەکان دوا ئامڕازی فێرکردنی بەردەستی زۆربەی کوردانی لەناو برد . مستەفا کەمال بە پاککردنەوەی تورکیا لە دەزگای ئاینی ئێستا ئەو کوردانەی لەگەڵ خۆی کردە دۆژمن کە لە ساڵانی سەختی ١٩١٩ – ١٩١٢ یارمەتی مامەوەی تورکیایان دابوو . ئەمانە خەڵکانێک بوون زەینی ئاینیان هەبوو ، شێخ و ئاغاکانی حەمیدیە بوون کە لە دەروونەوە باوەڕیان بە بەرگریکردن لە خەلافەت هەبوو.

ئۆتیزم ، بۆمبە قیتکراوەکەی کوردستان و چەند سەرنجێک!..

ڕێبوار عاڕف

لەکاتێکدا کەکۆمەڵگای کوردستان درێژە بەتەمەنی قەیرانە سیاسی، ئابوری، کۆمەڵایەتی و ئیداریەکانی خۆی دەدات، زۆرێك لە هاووڵاتیان رەنج دەبەن لەدیاریدەگەلێکی سەربار کەژیانی هەزاران خێزانی تاڵکردووە بەبێ ئەوەی کە هێشتا ئەو دیاریدانە بووبێتە جێگەی تیاڕامانی کۆمەڵگاو حکومەت بەتایبەت.

مەبەستمانە بەبۆنەی رۆژی جیهانی ئۆتیزمەوە ئاوڕ لەیەکێك لەو دیاریدانە بدەینەوە، تا باشتر لەقوڵایی ئەو معاناتی حا□□ی بین کەئەمڕۆ هەزاران خێزانی گیرۆدە کردووە کەپێی دەڵێن ئۆتیزم، بەبێ ئەوەی کەحکومەت هیچ بەرپرسیاریەتیەکی ئەوتۆی لەخۆی نیشاندا بێت. کە لەڕاستیدا هەر ئەمەشە وایکردووە ئەم بەشەی کۆمەڵگا رۆژبەڕۆژ بەبێدەنگی لەنێو شەپۆلی کێشەکانی خۆیاندا نغرۆببن، بەبێ ئەوەی هیچ ئاسۆو ئایندەیەك بۆ خۆیان و ئازیزانیان ببینەوە، بۆیە ترسێکی گەورە هەیە لەتەقینەوەی ئەو بۆمبە، کەئاخۆ چ کارەساتگەلێك بەدوای خۆیدا دێنێت؟!

هەرئەم حاڵەتەش دۆخێکی پێکهنناوە کەئەم بەشەی کۆمەڵگا لەنێو ئاگری جەهەنەمی ئەو کێشەو معاناتانەی خۆیاندا بەتەنیاو بەبێ بوونی هیچ خزمەتگوزاری□ك د□تون□وەو تاڵترین رۆژگارەکانی تەمەنیان لەو زەمەنەدا بەسەردەبەن، کە زۆرجار تەنانەت نزیکترین کەسەکانی دەوروبەری خۆشیان گوێی بیستن و چاوی بینین و زمانی قسەپێکردنیان نیە لەگەڵ ئەو قوربانیانەدا کەتروسکای□ك بۆ باشتربوونی ژیانیان بەدیناکەن و تەنانەت هەندی جار سەرباری نەبوونی دەرچەیەك بۆ باسکردنی گرفتەکانی خۆیان، بەداخەوە نەریتگەلێکی دواکەوتووانە ر□گ□□ ب□باسکردنی حاڵەتی منداڵە ئۆتیزمەکانیشیان نادات.

لێرەدا جێگەی خۆیەتی بەشێوەیەکی رۆشنتر هەڵوێستەیەك لەسەر ئەو دیاریدەیە بکەین کەژیانی ئەم خێزانەی خستووەتە بەردەم مەترسییەوە. لەمبارەوە بۆ چوونە ن□و نابەتەکە سەرەتا سەرنجتان بۆ چەند وێنەی جیاواز رادەکێشم و دواتر ئەنجامگیریەك لەباسەکە دەکەین!

وێنەی یەکەم من و ئۆتیزم / ئەو هەتیوە شێتە

چەند ساڵ لەمەوبەر سەردانی ماڵی ئاشنایەکم کرد لەکوردستان، سەرەتا لەوێ تێنەگەشتم کە بۆچی خاوەن ماڵەکە لەژێر لێوەوە لەبەر هەیوانەکەدا بەهاوژینەکەی وت «گرنگ ئەوەیە ئەو هەتیوە جارێ نەیەتەوە» ئەم دەربڕینە منی کونچکۆڵ کرد ئاخۆ چی لەپشت ئەم چپەوە بێت. کەشەکە ئەوەبوو نەدەکرا پاش ئەو دابڕانە زۆرە یەکەم پرسیام لەسەر ناسینی ئەو «هەتیوە شیتە" بێت.

بەدەم قسەکردنەوە کەمێك کاتمان بەسەربرد لەپڕ زرمە زرمی دەرگای دەرەوە خورپەیەکی خستە دڵمەوە، (کێبێت و چی روویدابێت؟! خاوەن ماڵەکە هیچ تێکنەچوو سەرێکی بەڕووی دەرگاکەدا لارکردەوەو بەدەنگی بەرز وتی لەگەڵییە ئێستە خۆی دەڕوات، زۆری نەبرد دیسان بەهەمان شەوە لەدەرگاکە درایەوە...ئەمجارە ئاشناکەم کەمێك ئیحراج بوو بەڵام ویستی بەپرسیارکردن مەشغوڵم بکات و دەنگی زرمە زرمی دەرگام لەبیربەرێتەوە .

پاش ماوەیەك لەپڕ دەنگی گریانی منداڵێك هات، ئەمجارەیان خێزانی دەستەکەمی بەدوای خۆیدا پەلکێش کردو دەرگای کردەوەو پاش کەمێك منداڵێکی شەش، حەوت ساڵانی بەسەنگییەوە نووساندبوو بردیە بەر بەلوعەکەو دەموچاوی شت... منیش خێرا راچڵەکیم و وتم ئەوە چییە چی روویدا...دەستەکەم بەئیحراجیەکی زۆرەوە وتی هیچ نیە ئەو هەتیوە شێتە رەنگە شەڕی کردبێت.

بەدەر لەویستی خۆم لاشعوریانە راست بوومەوەو رۆشتم بەرەو پیری منداڵەکە، شێوازی لاواندنەوەی دایکی حاڵیکردم کە ئەمە منداڵی خۆیانە. ئەوەی منی زمان شکاو کرد کە نەمزانی ئەم منداڵە بۆ دەگری و ئا بەوشێوە خوێن بەلوتیدا دێتە خوارەوەو ئەم دایك و باوکەش چۆنە بەو شێوازە جیاوازە مامەڵە لەگەڵ منداڵەکەیاندا دەکەن. کابرا هەستیکرد کە من ناڕەحەتم، وتی ببورە ئەم هەتیوە ئحراجی لای ئێوەشی کردین...من لەنێو ژانی بەدەنگی منداڵەکەو بەخۆوە نووسانی دایکیدا لەپڕ زمانم پژاو وتم حاڵەتەکەم پێسەیرە منداڵەکەتان لەگریان زیاتر وشەیەکی بەدەمدا نایەت، بەڵام حاڵی نەبووم کە لەدەرەوە چی روویداوە...دیسانەوە باوکی وتی ئەم هەتیوە شێتە چاك خەجاڵەتی لای تۆشی کردین، کاکە ئەمە هەروایە هیچ قسە نازانێت زوو زوو ئازاری خۆی دەدات گیرمان کردووە بەدەستیەوە سەردەمانێکی زۆر لەماڵەوە دەمانبەستەوە، ئێستا کەمێك باشتربووە...ئەم قسانە لەلایەك ژانی کردە دەم و لەلایەکی تریشەوە کە زوو زوو گوێبیستی وشەی شێت دەبووم ئیتر چاوم پەڕییە تەوقی سەرم، نەمدەزانی ناوەندگیری پرتەو بۆڵەو شەڕە دەنووکی نێوان ئەم ژن و پیاوە بکەم، یان قەهری ئەوە بخۆم کە چۆن تائێستاش ئەمانە نازانن منداڵەکەیان ئۆتیزمی هەیەو تەنیا بە «عولە شێت» بانگی دەکەن.

لە قۆناغێکی تری ژیاندا هەواڵی هەمان منداڵەم بیستەوە کە بە ماوی 15 ساڵ هەموو بەدواداچوون و ڕەنگەچارەیەکی ئەو خیزانە بە ئەو گەنجە باڵابەرزە، تەنیا دابینکردنی کەبسولی ئارامکەرەوەی دەروونی بوو، بۆیە لەخۆم پرسی کە ئاخۆ لەم کۆمەڵگایەدا چەند سەد خێزانێکە بەهەر دەلیلێك بووبێت گیرۆدەی هەمان گرفتی نەناسین یا شاردنەوە پشتگوێ خستنی حاڵەتی منداڵی ئۆتیزمەکانیان بن!

وێنەی دووهەم، دایکی دوو منداڵی ئۆتیزم / دەرگای نەخۆشخانەو قوتابخانەمان بەڕوودا داخرا!
کۆچەر ژنێکی تا بڵێی ئازاو جەسوورە دایکی دوو منداڵی ئۆتیستە، ئەم دایکە لەو مرۆڤانەیە کە بە ئەزموون و لێبڕاوی و دڵسۆزی خۆی توانیویەتی زۆر کاریگەری لەسەر ژیانی منداڵەکانی هەبێت، لێرەدا دوو بیرەوەری ژیانی ڕۆژانەی ئەوتان بۆ دەخەمەڕوو کە لە دوایین سەردانم بۆ کوردستان بۆی گێڕاومەوە .
سەیری دوو دیمەن لەڕۆژێکدا بکەن بزانن دایکی ئەنەس چۆن لە ڕۆژێکدا دوو دەرگای نائومێدکەری بەسەردا دادەخرێت...دەڵێ بەیانی زوو بەشۆرو شەوقێکی زۆرەوە منداڵەکەم گۆڕی و بەرەو قوتابخانەی نزیك ماڵەکەمان بەڕێکەوتم، تا گەیشتمە نزیك قوتابخانەکە چەندین خەون و ئارەزووم کۆماڵە کردو بەتەواوی خۆم بۆ ئەوکاتە ئامادەکرد کە منداڵەکەم دەبەمە پۆلی خوێندنەوە....
لەم خەیاڵە و بیرکردنەوەیەدا بووم زۆری نەمابوو کە بگەمە بەردەم دەرگای قوتابخانە، لەپڕ بەبێ ئەوەی کە تەنیا یەك وشە لەزارم بێتەدەرێ مامۆستای قوتابخانەکە دەستی بەرزکردەوەو بەدەنگێکی بەرزتر هاواری کرد، (ناتوانین وەریگرین مەیهێنە ژوورەوە). بە ماوەی یەك زمانم شکاو وشەیەکم لەزاری دەرنەچوو...لەشوێنی خۆمدا جێشدامام بەڵام مامۆستاکە بەوەش رازی نەبوو چەند هەنگاوێك لەم نزیك بووەوەو دووبارە وتی ناتوانین وەریگرین باشترە بیبەیتەوە، منیش کەنترۆڵی خۆم لەدەستداو بەدەنگێکی بەرز هاوارم کرد بۆ کوێی بیبەمەوە بۆ وەك منداڵی ئەو عالەمە نەچێتە ژوورەوە بخوێنێت.
مامۆستاکە زۆر بەئاسانی پێیوتم: منداڵی ئەو عالەمە هەموویان منداڵی ئاسایین و کیشەیەکیان نیە...بەرچاوم تاریك بوو دەمزانی ئەگەر لەو ناوە بمێنمەوە ئەمجارەیان خراپی دەکەم... بەبێ دەنگی دەستی ئەنەسم گرت و سەریم نووسان بەدەمەوە بەرەو ماڵەوە گەڕامەوە... لەئازارو ژانی وشەکانی ئەو مامۆستا «فەرکارە وشیارە» گەڕانەوەن هەستم دەکرد کە ئەنەس لە هەموو شتێك حاڵی بووەو زۆر پێ ناڕەحەتە بەتاقەتیەکەی بەجۆرێك بوو قەت بەو جۆرە نەمدیوە نەمدەزانی چی بکەم و چی بڵێم وەك پیشەی زۆرجاری تری دەمە ئاگری

دەکردەوەو دەمەك گوێی بەرێژەی دەبزردان و دەمەك بەمەقەست نەخشی نەو بەرگە سەرینەکەی لەدەکردەوە، منیش وەك چاوەش دەبوایە ئاگام لەبوایە کە ئازاری خۆی نەدات و پەنەك بەخۆیدا نەدا…. زۆری نەبرد دەستی لەهەموو شتەك هەڵگرت هەستم دەکرد زۆر بێتاقەتە هەرچیەکم لەگەڵ دەوت وەڵامی نەدەدایەوە… لەپڕ وتم دەکەی دایە بچین بۆ نەخۆشخانە، یەکەم جار بوو کە ئەنەس بەبێ هیچ بەرگری و بەهانە گرتنەك لەم قبوڵ بکات و خێرا بەسەر بادانەك وەڵامم بداتەوە.

خێرا دووبارە جلکەکانیم بۆ گۆڕی و کەوتینەڕێ کەمەك ڕۆشتین و زانیم توانای بەپێ ڕۆشتنی نیە بەتایبەت نەخۆشخانەکە کەمەك دووربوو لەماڵەوە، ناچار دەستم لەتەکسیەك راگرت و چووین بەرەو نەخۆشخانە …کەدابەزین تەماشا دەکەم چ عەشاماتەك ریزیان گرتووە خودایە کەنگی بەرمانکەوەت… دەی چارەکەك بکە بەنیو سەعات و نیو سەعات بە سەعاتەك و پەیتا پەیتا گەرمای ئەم وەرزەش تاومان بە دەنەت و زیاتر لەسەعات و نیوەك لە نەبەتدا راوەستاین خەبەرەك لەنەرەکەمان نەبوو، ئەنەس تەنگەتاوبوو جەی بەخۆی نەدەگرت لەپەشدا پەمواىوو کەپەویستی بەتەوالەتە، بردم و چاوەڕوان بووم کەبێتە دەرەوە… زۆری پەچوو دەنگی نەبوو نەهاتە دەرەوە، دەرگاکەم بەڕوویدا کردەوە سەیرەکەم بە خۆی دانیشتووە کەوتم ئەوە بۆ دانیشتووی خێرا هاتە دەنگ و وتی ئەوە زۆر گەرمە، ئەرە سەبەرە… نەمدەزانی پەبکەنم یان بگریم…هەرچۆن بوو هەڵمساندەوەو وتم بابڕۆین هەر ئەوەندەی کەچوینەوە نزیك سەرەکەمان، ئەنەس پاش کەمەك کەوتە خولانەوە بەدەوری خۆیداو بەرلەوەی کە بگات برسیمە زانیم کە ئەم جارەیان برسیەتی تەنگی پەهەڵچنیووە… خیرا چوومەوە سەر شەقامەکەو دەستم لەتەکسیەك راگرت بۆ ماڵەوە… کە گەشتمە ماڵەوە هەر لەبەر دەرگاکەوە بەدەنگی بەرز هاوارم کرد سانا گیان ئەوا لەگەڵ ئەنەسا هاتینەوە… هیچ دەنگ نەبوو لەتاوا هەر بەپێلاوکانەوە خۆم کرد بەژووردا کەسم بەدینەکرد، چەند جارەکی تر هاوارم کرد… کەس وەڵامی نەدایەوە… خێرا ژوور بەژوور کەوتمە پشکینین دواتر سەیرەکەم سانا بەتانیەکی لەخۆی پەچاوەو لەژەر قادرمەکەدا خۆی مەڵاسداوە… کە بینیم کسپە لەجەرگمەوە هات و گرتمە باوەشم چونکە زانیم ئەو ماوە بە تەنیا بوونی ئەو زۆرەو تەحمولی ناکات… ئەویش ئەتیزمی هەیە بەڵام بەپەچەوانەی براکەیەوە سروشتیکی زۆر بەدەنگی هەیە هاوکات زۆر لەتەنیایی دەترسەت کە تەنیا دەبەت هەمیشە هەوەدەدات لە قوژبنەکدا خۆی حەشاربدات…خێرا باوەشم پیاکردو هەردووکیانم بردە مەتبەخەکەو بەرلەوەی کەمەنجەڵەکە بخەمە سەر تەباخەکە ویستم غازەکە داگیرسینم، بەڵام بیرمکەوتەوە کەقەترەیەك غاز لەماڵەماندا نیە…خودایە پاش ئەم هەموو ماندوبوونە

چۆن تیکەیەك نان بدەم بەم منداڵانەم…؟! ئەوەی کە منی زۆر زیاتر نیگەران کردو تەکانیدام، ئەوە بوو پاش هەموو ئەم گەڕانەوە کەچۆر وتی، مامۆستا دەردەکەی مە یەکی نیە، سەرباری هەموو ئەوانەی کەباسمکرد بێت دەبێت بەحەسرەتەوە بم کە جەژنان و جەژن خوشك و براکەی خۆم سەردانەکمان بکەن و منداڵەکان بیانبینن، ئاخەر ئەوان تەحەمولی ئەم هەموو جوڵەو هاوارو مەترسی دروستکردنە ناگرن، بۆیە سەردانیشمان ناکەن.

لێرەدا لەوە دڵنیابوومەوە ئەو قسەیەی کە دایکی سێ منداڵە ئوتیزمەکە کردی لە کەناڵی رووداو دەبێت چەندە هەقیقەتەکی تاڵ بێت؛ ساتێك وتی کێشەیەکی خێزانەکەی ئێمە ئەوەیە کەهەر چوار بۆ پینج مانگ جارێك دەبێت ماڵەکەمان بگوازینەوە، چونکە خەڵکی گەڕەك بەرگەی ئەم هەموو هاتوهاوار دەنگە ناگرن و پاش ماوەیەك وەدەرمان دەنێن و دەبێت بچین ماڵەکی دی بدۆزینەوە. هەر بەڕاستی بیرمان لەوە کردووەتەوە کەڕووشکان و لۆمەو سەرزەنیشت و دەرگا داخستنی دراوسێی گەڕەك و قوتابخانەو کۆمەڵگابین بەگشتی ئاخۆ چ کاریگەرییەکی گەورەی لەسەر ژیانی ئەم خێزان و کەسانە داناوەو بەرەو کام ئایندەی نادیارو پڕ کارەسات راپێچیان دەکات؟!

ئەوەی کەگێڕامانەوە بەشێك لەژیانی تەنیا یەك رۆژی ئەم خێزانە بوو کەجێگەی خۆیەتی لەخۆمان بپرسین ئاخۆ بە تەحەمولکردنی ئەم دۆخە دەبێت خاوەنی چەند دڵی داکۆکی لەم چەشنە بین، ئاخۆ مرۆق تاکەی دان بەخۆیدا دەگرێت و ئێسقان ورد دەکات و بەو شێوە ژیان بەسەردەبات ؟!!

وێنەی سێهەم/ لەسەنتەرو رێکخراوەکانی ئۆتیزم چ خەبەرە؟!

ئەگەر لێرەدا ئاماژە بەیەك دوو سەنتەرو رێکخراو بکەین، رەنگە بەمانای هێنانەژێر پرسیاری تەواوی رێکخراوەکان نەبێت، چونکە دەزانین هەوڵ و هەنگاوی دەسزانەو ئەرێنیش بەڕێوەیە، بەڵام ئەو دۆخە گشتییەی کە زاڵ بووە باڵانسی نیگەرانییەکانی زیاتر بەرجەستە کردووەتەوە. کێشەکە ئەوەیە کەم تا زۆر کارکردن لەم بوارەدا دراوەتە دەست سەنتەرو رێکخراوەکانەوە، ئەوانیش زۆرەکیان وەك بزنسێکی کرچوکاڵ زۆر سەرەتایی دەستیان بە کارێك بردووە لەکەمترین ئاستی پیشەیی و زانستی بەهرەمەندن، بۆیە لێرەدا ئاماژە بەحاڵەتگەلێك دەکەم کە نەدەبوو روو بدات.

کێشەی سەنتەرەکان و نەبوونی ستانداردێکی زانستی!

لەپەیوەند بەدروستکردنی ئەم سەنتەرانەوە بەشێوەیەکی گشتی دوو ئەزموونی جیاوازمان لە بەردەستدایە یەکەمیان زۆرێك لەسەنتەرەکان

کەسانێك بۆی دەستبەکارن کەخۆیان منداڵی ئۆتیزمیان هەیە، پشتبەستوون بەئەزمـوونی خۆیان و فێرکاران و کەسانێك کە لەو بوارەدا بەشێوەیەکی خۆرسکی شارەزاییەکیان بەدەستهیناوە، یان لەکۆرسێکدا بەشداریان کردووە. شێوازی دووهەم کەسانێکن کەزۆرێکیان وەك بزنس دەستیان بۆ کارێك بردووە لەکەمترین ئاستی پیشەیی و زانستی بەهرەمەندن. بەڵام خاڵی هاوبەشی هەردوولا رەنج بردنە لەنەبوونی ستانداردێك و چوارچێوەیەکی زانستی بۆ تاوتوێکردن و رێنمایدان و بەرەوپێشبردنی ئەم سەنتەرانە کەئەوەندەی مەزاجی شەخسی و ئەزمووونی خۆیان رۆل لەبەرەوپێشبردنی ئەم سەنتەرانەدا دەبینێت، ئەوەندە گرێدراو نیە بەهیچ بنەما یەکی زانستییەوە.
کەڕەنگە بڵێم کارەساتەکەش هەر لێرەوە دەستپێدەکات کەحکومەتی هەریم دەیەوێت چارەنووسی هەزاران کەسی ئۆتیزم بسپێرێت بەبازاری ئازادو کەرتی تایبەتی، کەئەمەش دواجار نائومێدیەکی گەورە لەنێو خێزانی ئۆتیزمەکاندا دروستدەکات! بەتایبەت ئەمە لەحاڵێکدایە کەئەگەر پێشتر تاساڵانی 2014 هاوکاریەکی مانگانە بۆ منداڵانی ئۆتیزم لەبەرچاوگیرابێت بەڕێژەی 150 هەزار دینار کە دەدرا بەو کەسانەی کەحاڵەتی ئۆتیزمیان هەیە، بەڵام تائێستا نۆ ساڵە هەر جۆرە هاوکاریەکی هاوشێوە کۆتایی پێهاتووەو هەنگاوی نائومێدبوون زۆر زیاتر بووە، ئەمە لەکاتێکدایە کە بەپێی ستانداردە نیودەوڵەتیەکان پێویستی ماددی هەر منداڵێکی ئۆتیزم بەراورد بەهەر منداڵێکی ئاسایی دوو نیو بەرامبەر زیاترە، واتە ئەگەر هەر منداڵێکی ئاسایی لەمانگێکدا پێویستی بە 100 هەزار دینار بێت ئەوا منداڵێکی ئۆتیزم پێویستی بە 250 هەزار دینارە. بۆیە زۆربەی هەرە زۆری ئەو خێزانانەی منداڵی ئۆتیزمیان هەیە ئەگەر شانسی بەشداریکردنیان هەبێت لەم سەنتەرانەدا، ئەوا دەبێت ل□□□ووی ئابورییەوە ئیمکاناتێکیان هەبێت بۆ دابینکردنی مانگی سەدو پەنجا هەزار دینار تەنیا بۆ مانەوەی چەند کاتژمێرێکی منداڵەکانیان لەم سەنتەرانەدا.
بەڵام سەرباری ئەم گۆشەیە لەکێشەی ماددی ئەم خێزانانە پرسیارەکە ئەوەیە ئایا چ ستانداردێك و چ بنەما یەك هەیە بۆ فێرکاری و وەڵامدانەوە بەنیازی منداڵانی ئۆتیزم و باشترکردنی بارودۆخیان لەم سەنتەرانەدا. لە راستیدا تائێستا هیچ بەرنامەو پرۆگرامێکی گشتگیری سەراسەری نیەو ئەگەر ناوبەناو رێنماییەکیش هەبێت، ئەوا کارێکی کاتی قۆناغێکی دیاریکراوەو لەمبارەوە هیچ بەرنامەیەکی ستراتیجی و هەماهەنگ لەنێوان وەزارەتەکان و لایەنە بەرپرسەکاندا نیە. بۆیە زۆر ئاساییە کاتێك کە باشترین فێرکارەکانی منداڵان کەسانێکن لەئۆردن و و□تانی تری عەرەبی زمانەوە دێن و منداڵان

بەزمانی عەرەبی فێردەکەن ک□ بڵێن» خبز» کە دەبێت لەماڵەوەش دایکی خەمی ئەوە بخوات کەچۆن بڵێ کوڕم ئەمە خبز نیە، نانە نان.

هەر نەبوونی ئەو بەرنامەو نەخشەی فێرکاریە ئەو دۆخە دەخوڵقێنێت کە نووێنەری وەزارەتی تەندروستی ل□ بەرنامەیەکی رووداودا بەشداری بکات ل□ بەرواری 8.1.2023 لەوەڵام ب□ پێشکەشکاری بەرنامەکەدا دەڵێ « ئۆتیزم نەخۆشیە، دواتر لەوەڵامی پرسیارێکی تردا دەڵێ: بەڵێ هۆکارێکی توشبوونی ئۆتیزم دانیشتنە ل□ بەردەم تەلەفزیۆندا کەدەتوانت تاتەمەنی ١٨ ساڵی ئەم حاڵەتە ئینسان تووشی ئۆتیزم بکات. «کەدیارە ئەمە تەنیا لاوازی مەعریفی دکتۆرێك نیە، بەقەد ئەوەی کەوەزارەت و حکومەتێك بەچ ئاستێکی دەستخاڵی و ناجدی بوون تەعامول لەگەڵ کەیسی ئۆتیزمدا دەکەن و چەند نامۆن بەم جیهانە پر رەهەندو ئازاربەخشە.

منداڵانی ئۆتیزیست خراپەکاریان نەکردووە، فێری داوای لێبوردنی مەکەن!

بەداخەوە رێکخراوە تایبەتەکانی حاڵەتی ئۆتیزم لەژمارەی پەنجەکانی دەست تێپەڕناکەن، بۆیە رەنگە ئەم نموونەیە وەك مشتێك لەو خەرمانە وابێت ک□ پێویست بکات لەسەری راوەستین و بیرێك لەتواناو ئەزموونی ئەم رێکخراوانە بکەینەوە تا بزانین ئاستی گرفتەکانی ئەم رێکخراوانە چیەو کێشە بنەڕەتیەکانیان لەچیەوە سەرچاوە دەگرێت؟!

لەمبارەوە یەکێك لەو رێکخراوانەی پارێزگای هەولێر بەنموونە، کە کاردەکات لەبواری هاوکاری کردنی منداڵانی ئۆتیزم و خێزانەکانیاندا، ئەم رێکخراوە لەکۆتایی ساڵی رابردودا بۆ ماوەی دوو رۆژ کەمپەینێکیان هەبوو بۆ هاوکاری منداڵانی ئۆتیست، لەمبارەشەوە لەڕۆژی نمایش کردنەکەیاندا گۆشەیەك لەچالاکیەکانیان ئەوە بووە کەکۆمەڵێك پلاکارتیان دابووە دەست منداڵانێك کەحاڵەتی ئوتیزمیان هەبووە. هەندێك لەم پلاکارتانە تێکستی لەم جۆرەیان لەسەر نووسرابوو: (بمبورن! گەر بەدەنگەکەم بێزارم کردبن) یان(بمبورن! گریان و پێکەنینم لەکاتی گونجاو نییە.

بەڵێ لەڕواڵەتدا ببوورن دەستەواژەیەکی پڕ رێزو شایستەیە، بەڵام کەی وە لەکوێداو بۆ چ مەبەستێك بەکاری دێنین؟ خراپی ئەم کارە تەنیا ئەوەنیە کەڕێکخراوێك بەمەبەستێکی ئەرێنی کارێکی نەرێنی ئەنجامدەدات، بەڵکو خەتاکە ئەوەیە کەڕێکخراوێکی تایبەت بەئۆتیزم لەسێبەری ئەم پەیامەوە منداڵانی ئۆتیزم وەك کەسانی خەتاکار نیشاندەدەن و ناچاریان دەکەن بەوەی کەداوای لێبوردن بکەن، کەئەمە خۆی خەتایەکی گەورەیەو ناکرێت بازی بەسەردا بدرێت.

لەڕاستیدا منداڵانی ئۆتیزم کەسانێکن کەهیچ تاوانێکیان ئەنجامنەداوەو گەر لەدەرەوەی ویستی خۆیان و خێزانەکانیان

حاڵەتگەلێکیان لێدەرکەوێت کەدەوروبەریان نیگەران بکات، ئەوا ئەو حاڵەتانەی ئەوان تەنیا سروشت و تایبەتمەندی خۆیانەو پێویست بەداوای لێبووردن ناکات و ناکرێ رێکخراوێکی پیشەیی ئەمە رێگەو رەوشتی فێرکاری و هاوکاریکردنی بێت بۆ منداڵانی ئۆتیزم. بۆیە نەدەبوو ئەم رێکخراوە رێگە بەخۆی بدات بەناوی ئەو منداڵانەوە داوای لێبووردن بکات، لەکاتێکدا ئەوە قسەی هیچ یەك لەو منداڵانە نیەو نەدەبوو بەناوی ئەوانەوە ئەو مافە بەخۆیان بدەن داوای لێبوردن بکەن!
سەرباری هەموو ئەمانەش لەڕاستیدا ئەوە منداڵانی ئۆتیزم نین کەدەبێت داوای لێبوردن بکەن، بەڵکو ئەگەر دەسەڵات پێی لەدۆخەکەدا بێت، ئەوا ئەوە ئەرکی ئەوان و رێکخراوەکانە کە لەمبارەوە کاربکەن بۆ بردنە سەرەوەی ئاستی وشیاری کۆمەڵگاو دەستەبەرکردنی ماف و پێداویستیەکانیان.

ئۆتیزم و گرێکوێرەی وشیاری کۆمەڵایەتی!
کە باسی ئاستی وشیاری کۆمەڵگا دەکەین ئەوکاتە لەو مەترسی□ گەورەیە تێدەگەین ک□ بۆچی باسکردن لەئۆتیزم کراوەتە جێگەی شەرم و سڵەمینەوەو پەنابردن بۆ شاردنەوەی حاڵەتەکە ک□ بێگومان ئێستا لەکوردستاندا زۆرێك لەو خەڵکەی کەمنداڵی ئۆتیزمیان هەیە لەو دۆخەدان و نایانەوێت باس لەحاڵەتی منداڵەکەیان بکەن، تا لەم رێگەیەوە خۆیان لەگوشاری دەوروبەریان بەدووربگرن. کەئەمەش جارێکی تر دەبێتە هۆی گۆشەگیرکردن و دابڕانی منداڵەکە لەژینگەیەکی کۆمەڵایەتی تەندروستدار. ئەمە جگە لەوەی بەشێکی ئەو خێزانە کاتێك کەدەوروبەرەکەیان پێدەزانن کەمنداڵی ئۆتیزمیان هەیە ئیتر لەلایەن نزیکترین کەسانی خۆشیانەوە بایکۆت دەکرێن و پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانیان تا ئاستانەی کۆتایی پێهێنان بەرتەسك دەکەنەوە، بەتاوانی ئەوەی کەمنداڵێکی ئۆتیزمیان هەیەو جوڵەو دەنگی بەرزو ناتوهاواریان هەیە. ئالێرەدا دەبینین کە کارکردن بۆ بردنە سەرەوەی وشیاری کۆمەڵایەتی چ بەهاو ئەولەویەتێکی هەیەو چۆن دەبێت بەپلان و بەنارمەیەکی هەمەلایەنە کاری ئەم بوارە تەواوی جومگەکانی کۆمەڵگا بگرێتە خۆی! لێرەدایە دەبینین مەترسی ئەوەی کە هەندێك لەم رێکخراوانە خۆیان ئەو ئاستە لەوشیاریدان کە بەم جۆرە مامەڵە لەگەڵ منداڵانی ئۆتیزمدا دەکەن ئیتر لەمەترسیەکە باشتر حاڵی دەبین.
ئەگەر کردنەوەی کۆدی رازو نیازو نهێنیەکانی ئەم دیاریدەیە بکەینە دەروازەی ئاوڕلێدانەوەیەکی ریشەیی لەکارکردن بۆ چارەسەرکردنی کۆی ئەو کێشەو ئاستەنگیەکان، ئەوا ئەوکاتە کردنی ئەم بابەتە

بەمەسەلەیەکی کۆمەڵا یەتی د□ بێتە پێویستییەکی گرنگ بۆ راچڵەکا نێکی
کۆمەڵا یەتی بەم□ بەستی بردنە سەرەوەی باڵانسی وشیاری کۆمەڵا یەتی
کردنی ب□ ئەمری واقع ب□ تایبەت ل□ بوارەکانی دوانەی پەروەردەو
تەندروستیدا.
کە باس ل□ گرنگی دوانەی پەروەردەو تەندروستی دەکەین. واتە لە
لەدایکبوونی منداڵ تاگەشەکردنی قۆناغ بەقۆناغی بەتونێلی پشکنینی
کۆرپەلەکەوە دەستپێبکات تا سێ ساڵی تەمەنی پروسەی خوێندندا؛
هاوکات وەك وڵا تانی پێشکەوتوو ئەگەر بێتو لەحەزانەو باخچەی
منداڵانەوە تا قۆناغی بنەڕەتی هەموو قوتابخانەو فێرگەیەك
پەرستارێکی تێدا پێت بۆ بەدواچوونی سەرەتای باری تەندروستی
قوتابیان ل□ هەمانکاتدا زانیاریەکی گشتی و پێویست لەسەر منداڵانی
ئۆتیزم بخرێتە بەردەست، ئەمە قۆناغێکی گەورە دەمانباتە پێشەوە بۆ
تێگەشتن لەم حاڵەتەو یارمەتیدان و هاوکاری کردنی منداڵانی ئۆتیزم
و دایك و باوکیان.
بەڵام لەبیرمان نەچێت هەموو ئەمانە لەکاتێکدا دەکرێت پێ بنێنە
بواری جێبەجێ بوون و حکومەت بێتە سەرخەت و لەم بێباکیەی ئەمڕۆی
راچڵەکێت و رێ بەو کارەساتگەلە بگرێت کەهەڕەشە لەژیان و
چارەنووسی هەزاران ئینسان دەکات لەم کۆمەڵگایەدا. بۆیە لێرەدا
پرسیاری سەرەکی دێتەسەر ئەوەی کە ئایا دەسەڵات چ رێگەو
میکانیزمێك دەگرێتەبەر بۆ تێپەڕاندنی ئەم قۆناغەو وەڵامدانەوە
بەم ترا ژیدیایەی کەدیاریدەی ئۆتیزمی کردووەتە جێگەی نیگەرانیەکی
گەورە کە بەوێنەی بۆمبێکی تەوقیتکراو هەڕەشە ل□ ئەمنیەت و ئاسایشی
کۆمەڵگا دەکات. لەمبارەوە پێویست دەکات کەئاوڕ لەچەند هەنگاوێکی
بنەڕەتی بدەینەوە کە لێرەدا سەرنجتانی بۆ رادەکێشم!

ئایا حکومەت و لایەنە بەرپرسەکان بە ئەرکی خۆیان هەڵدەسن؟!!
دەسەڵات کاتێك دەتوانێت ئیدعای بەرپرسیاریەتی بکات لەبەرامبەر
بەژیان و چارەنووسی هاوو□تیان□دا، کە نەخشەو بەرنامەیەکی
هەمەلایەنەی هەبێت بۆ هەنگاونان بەرەو چارەسەرکردنی ئەو کێشانەی
کە هەزاران خێزان لەم کۆمەڵگایەدا کەمنداڵی ئۆتیزمیان هەیەو رەنج
دەبەن بەدەست مەعاناتەکانیانەوە، لەم حاڵەتە بەدەر تەواوی ئەو
هەنگاوە پچڕپچ□□انەی تائێستاو هەموو نیەتەکانیشیان وەك بڵقی
ژێرئاو سەردەکەوێت و خاڵی دەبێتەوە.
بۆیە کاتێك باس ل□ بەرپرسیاریەتی دەکەین دەبێت ئەوە رۆشن بێت کە
با بەتەکە تەنیا زیادکردنی بڕیارو پرۆژەیەکی تر نیە بۆ پەرلەمان و
حکومەتەکەی، بەڵکو لەڕاستیدا داڕشتنی ئەو بەرنامە گشتگری و
پراتیکیەیە کە بەکردەوە گۆڕانکاری لەژیانی کەسانی ئۆتیزم و

خێزانەكانیاندا دروستدەكات، بەجۆرێك كە لایەنی كەم هەماهەنگیەكی تەواو لەنێوان وەزارەتەكانی پەروەردە، تەندروستی، دارایی و پلاندانان، شارەوانی، كارو تەواوی بەڕێوەبەرایەتیەكانیان بخاتە بەردەم وەڵامدانەوە بەپرسیاری چیكردن. پێویستە هەر لێرەدا ئەو هەنگاوانەی هەتا ئێستای حكومەت بهێنینە ژێر پرسیارەوە كە لێرەو لەوێ گوێبیستیان دەبین. خراپترین و نا بەرپرسیارانەترین مەسەلە لەمبارەوە كە زۆرترین كارێكیان لەسەر كردبێت ئەوەیە كە بەكردەوە شانی خۆیان لە بەرامبەر ئەو بەرپرسیاریەتیەدا خاڵی كردووەتەوەو خەریكن تەواوی ژیان و چارەنووسی كەسانی ئۆتیزم دەدەنە دەست كەرتی تایبەتیەوەو هەربۆیە لەمبارەیەوە تائێستا مۆڵەتیان داوە بەكردنەوەی ٣٦ سەنتەرو فێرگە كە لەكەمترین ئاست و توانای پیشەیی و زانستی بەهرەمەندن. خۆشیان وەك حكومەت و دەسەڵات تائێستا سێ سەنتەریان كردووەتەوەو دوانیش بەڕێوەیە، هەر لەمبارەوە لەزۆنی سەوزدا هەوڵێكی لەبارچوو هەبوو بۆ ئەوەی چوارەم سەنتەر لەشاری سلیمانی بكەنەوە، ئەویش بەهاوكاری كەسێكی ئینسان دەست بوو، بیناكەی بۆ دروستكرا بەناوی خوێندنگەی ئۆتیزمەوە، بەڵام لەسەروبەندی تەواوكردنی بیناكەدا ئەو شوێنە كرا بەقوتابخانەی بنەڕەتی و هەرچی هەوڵ و تەقەلای ئەو كەسانەی كەماندوبوون بۆ دروستكردنی ئەم فێرگەیە بەئاوا دراو سەری نرایەوە. بەهەمان شیوە لە «زۆنی زەرد»ا لەچەند ساڵێك لەمەوبەر مەسرور بارزانی بڕیاری دروستكردنی سەنتەرێكی ئۆتیزمی سەردەمیانەی دا بەبڕی 585 هەزارو 240 دۆلار، كەئەویش وەك قیتارەكەی سلێمانی هەر چاوەڕوانی گەشتنی دەكەین!

دواجار دەبێت ئەوەمان بەلاوە ڕۆشن بێت كە دایك و باوك و خێزانی منداڵانی ئۆتیزم نا بێت ڕۆڵی تەماشاكەر ببینن، بەڵكو لەڕاستیدا دەبێت لەو قۆزاخەی بێدەنگیەدا بێنە دەرەوەو خۆیان وەك كەسانی خاوەن مەسەلە بێنە مەیدان و داوای مافی خۆیان بكەن و ڕێكخراو ئامادەبن بۆ داكۆكیكردن لەمافەكانی خۆیان. بوونی نزیك بەپێنج هەزار ئۆتیزم كە بەدەنیایی ئەم ڕێژەیە لەهاووڵاتیانی خاوەن كێشە حكومەت ناتوانێت بێباك بێت لەبەرامبەریان، تەنیا بەمەرجی ئەوەی كەخۆیان ڕێكخراوو یەكگرتووبن!

بیرەوەرییەکانی فەقێیەکی گومڕا-(57).. شەمامە بارەوانی

بریا گووم خواردبا، نەڕۆیشتباما ئەو کۆبوونەوەیە!

من لە قوتابخانەی ئایینی زۆر زیرەک بووم، فەقێیەکی تا بڵێیت پابەند و جددی بووم. هەموو ئەو مەلایانەی وانەیان پێ دەگوتین، زۆریان خۆشدەویستم و ڕێزی تایبەتیان دەگرتم.

تەنها دانەیەک نەبێت، کە لە بەشەکانی تری بیرەوەرییەکانی فەقێیەکی گومڕا باسم کردووە.

لە قوتابخانەی ئایینی(مەلا عەبدولڵا پەلپیتانی)، بەڕێوەبەرەکەمان، مامۆستا مەلا(سەعدەدین مەلاعەبدوڵلا پەلپیتانی)، کە لەمزگەوتی(سپیش) مەلا و وتاربێژ بوو. لە یەکێک لە خولەکانی پێشووتر پەرلەمانتاربوو. چەندجار لە پۆل پێی دەگوتم: شەمامە، تۆ داوای ئەو دوو چاوانەم لێ بکەیت، بۆتیان دەردێنم، زۆرم خۆش دەوێیت، تەنها ئەوەم پێ ناخۆشە، کە ئیسلامیت، خۆزگە ئەوە نەدەبوویت.

هەموو ڕۆژێک دەڕۆیشتمە قوتابخانە و نەهاتن(غیاب)م هەرگیز نەبوو.

لە (کۆلێژی زانستەئیسلامییەکان)یش هەروا بووم، ئەوەی بیرمە، تا گەیشتنم بە قۆناغی چوارەم یەک ڕۆژ غیابم نەبوو.

لە قوتابخانەی ئایینی، ڕۆژێک کۆبوونەوەی حزبیمان هەبوو، لە مەڵبەندی دووی یەکگرتوو، لە هەولێر.

من و دوو سێ فەقێی تر، هەموومان یەکگرتوو بووین و ئەو ڕۆژە نەڕۆشتینە قوتابخانە. ڕۆژی دواتر مەلا سەعدەدین دەیزانی من هەرگیز دوا ناکەوم و غائیب نابم لە قوتابخانە.

داپیرم لە پۆلی دوانزە و لەناو ئەزموونەکانی نیوەی ساڵ کەچی دوایی کرد. هەر بە ڕۆژدا چووم و گەڕامەوە.

مامۆستا سەعەدەدین، نازانم چۆن زانیبووی و کێ پێی گوتبوو، کە من بەهۆی کۆبوونەوەی حزبییەوە، نەڕۆشتووم بۆ قوتابخانە!

ڕۆژی دواتر کە ڕۆشتمەوە بۆ قوتابخانە، بە لالچۆک و تەنزەوە پێی گوتم: ها کوڕم شەمامە، جا هەر پێی دەگوتم کوڕم، وەک خۆشەویستی و ڕێزێکی زۆر، ئەوە دوونە لە نەهاتبوویتە قوتابخانە؟

کۆبوونەوەی حزبیتان هەبوو ها؟ کەوای گوت، فەقێکان هەموویان دایانە قاقا.

لەسەر ئەوە چەندین ڕۆژ، لەم لالچ و دەگران دیار بوو، کە دەهاتە پۆل وانەمان پێ بڵێتەوە، هەر تەعلیق و تەنزی لە حەوالە دەکردم و ناوی نەدەهێنام و هەر نموونەی کۆمەدی لەسەر دەهێنامەوە و دەیگوت:

وەکی هەندەک فەقێیان، فەقێکانیش دەیانزانی لەگەڵ منیتی و قاقا پێدەکەنین. منیش لەژێرەوە دەکوڵام و دەمگوت، بریا گووم خواردبا، بەڵام، نەڕۆشتبا ما ئەو ک□ بوونەوەیە.